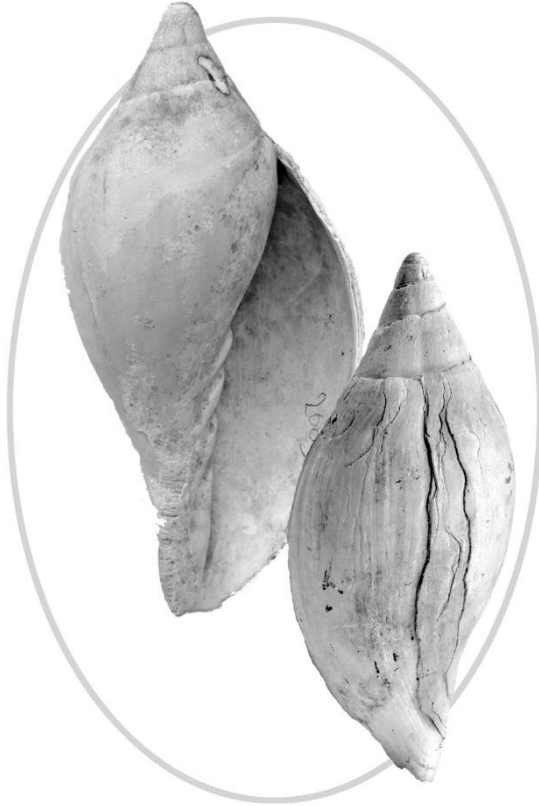

Jubileumeditie 50 jaar Werkgroep Geologie

Voluta

WERKGROEP GEOLOGIE

*Koninklijk Zeeuwsch Genootschap
der Wetenschappen*

22^e jaargang, no. 1, februari 2016

DE WERKGROEP

De werkgroep beijvert zich voor het onder de aandacht brengen van de geologie in brede zin, met speciale aandacht voor die van Zeeland. Middelen om dit doel te bereiken zijn o.a. het verzorgen van een lezingenprogramma, het houden van determinatiedagen en het houden van excursies. Verder wordt het contact met/tussen de leden versterkt door het uitgeven van het verenigingsblad 'Voluta'. Voor inlichtingen dient men zich te wenden tot de secretaris van de werkgroep

HET GENOOTSCHAP

De werkgroep is onderdeel van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. Dit genootschap werd opgericht in 1769 en stelt zich ten doel wetenschap te beoefenen en kennis te verbreiden, in het bijzonder met betrekking tot de provincie Zeeland. Er zijn diverse werkgroepen actief in verschillende vakgebieden. Voor inlichtingen dient men zich te wenden tot het secretariaat van het KZGW, Kousteensedijk 7, 4331 JE Middelburg, tel 0118-654347.

COLOFON

Voluta is een uitgave van de Werkgroep Geologie – Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Dit nummer werd gemaakt door: Peter H. de Dreu, Lex Kattenwinkel, Ruud Lie, Freddie van Nieulande, Ronald Pouwer, Jan de Quaasteniet en Harry Raad.

IN DIT NUMMER

REDACTIONEEL: Lex Kattenwinkel TWEEËNVEERTIGSTE NUMMER	blz. 2
PROGRAMMA: Ruud Lie PROGRAMMA EERSTE HELFT 2016	blz. 3
VOORWOORD: Peter de Dreu DE WERKGROEP GEOLOGIE BESTAAT 50 JAAR	blz. 4
VERENIGINGSBLAD: Lex Kattenwinkel DE VOLUTA, AL 20 JAAR EEN BEGRIP	blz. 5
TERUGBLIK: Ronald Pouwer BESPIEGELINGEN VAN EEN OUD-BESTUURDER	blz. 7
JUBILEUMBOEK: Harry Raad VELDGIDS ZEEUWSE STRANDFOSSIELEN	blz. 11
SCHELPENBOEKEN: Lex Kattenwinkel GOESE HERDRUKKEN	blz. 14
INTERVIEW: Lex Kattenwinkel KENNISMAKING MET HET JONGSTE ACTIEVE WERKGROEPSLID, HESTER LOEFF	blz. 15
BOTTEN: Lex Kattenwinkel ZEESLAG OP DE OOSTERSCHELDE	blz. 22
INTERVIEW: Lex Kattenwinkel EEN KIJKJE IN DE SCHELPENKAST VAN BART DE JONG	blz. 23
INTERVIEW: Lex Kattenwinkel DICK DUMON TAK, AL BIJNA 50 JAAR LID VAN DE WERKGROEP GEOLOGIE	blz. 30
INTERVIEW: Lex Kattenwinkel GERARD GEUZE, EEN LEVEN LANG SCHELLEN VERZAMELEN IN BINNEN- EN BUITENLAND	blz. 34
HERINNERINGEN: Freddy van Nieulande en Lex Kattenwinkel BEN WEBER, EEN MARKANT WERKGROEPSLID VAN WELEER	blz. 38
BOTTEN: Lex Kattenwinkel VISSEN OP FOSSIELE BEENDEREN IN HISTORISCH PERSPECTIEF	blz. 43
INTERNET: Jan de Quaasteniet en Lex Kattenwinkel WERKGROEP GEOLOGIE HEEFT FACEBOOKPAGINA	blz. 46

REDACTIONEEL

Lex Kattenwinkel

TWEEËNVEERSTIGSTE NUMMER

Ter ere van het 50-jarig bestaan van de werkgroep is het eerste nummer van deze jaargang een 'special', een jubileum-Voluta waarin de werkgroep centraal staat. Het is een dubbeldik nummer geworden: de redacteur had de vrije hand in een wat groter aantal pagina's, zolang er maar een nietje doorheen kon ...

Terugblikken is op zo'n moment onontkoombaar. Enkele memorabele gebeurtenissen uit het verleden passeren de revue, een oud-bestuurslid komt aan het woord over toen en nu en er worden herinneringen aan een markant lid opgehaald. Ook door middel van interviews met enkele wat oudere werkgroepsleden krijgt de lezer een beeld van hoe het er in de eerste vijftig jaar van de werkgroep zo'n beetje aan toeging. De Werkgroep Geologie heeft een roemrijk verleden, zo blijkt.

De huidige werkgroep mag er ook zijn, getuige de prachtige veldgids 'Zeeuwse strandfossielen' die ter gelegenheid van het jubileum is samengesteld en op 12 maart, de dag van de jubileumviering, is gepresenteerd. De redacteur van de veldgids beschrijft hoe dit boekwerk tot stand is gekomen. Een flink aantal werkgroepsleden heeft er op een of andere manier aan meegewerkt, waardoor het met recht een teamprestatie genoemd mag worden. De veldgids is in meerdere opzichten een product om trots op te zijn.

Door het interview met het jongste actieve werkgroepslid wordt onze blik naar voren gericht. Uit dit verhaal blijkt dat er in vijftig jaar niets is veranderd, nog steeds ontpoppen jonge mensen zich als gedreven fossielenverzamelaars. De manier waarop vondsten met anderen 'gedeeld' worden is wel veranderd – dat gebeurt tegenwoordig met een dagboek-app op de mobiele telefoon of *tablet*. Tot slot een artikel waaruit blijkt dat de Werkgroep Geologie zelf ook met z'n tijd mee gaat: 'we' hebben een Facebookpagina. Dat is in de huidige tijd een must, zeker om jongeren aan te spreken. Op naar de volgende vijftig jaar, zullen we maar zeggen.

Contributie

Heeft u er al aan gedacht de contributie voor 2016 over te maken? Bezoekers van de werkgroepsavonden betalen €25,- terwijl leden die alleen de Voluta ontvangen €12,- per jaar betalen; zie voor het rekeningnummer de binnenzijde van het achterkaft. De leden die hun contributie nog niet hebben voldaan, treffen in deze Voluta een inlegvel aan in de vorm van een nota.

PROGRAMMA

Ruud Lie

HET PROGRAMMA VOOR DE 1^E HELFT VAN 2016

Vrijdag 29 januari: Algemene ledenvergadering

Vrijdag 26 februari: presentatie door Jef de Ceuster: “Opzoekingen in laat-miocene afzettingen te Borsbeek bij Antwerpen (2014 – 2015)”.

Zaterdag 12 maart: Symposium ter viering van het 50-jarig jubileum van de Werkgroep Geologie; aula Zeeuwse Bibliotheek, Middelburg.

Zaterdag 23 april: Bezoek aan boekenverzamelaar en uitgever Wim Backhuys; adres: Frieslandhoeve, Slikweg 6, 4321 SV Kerkwerve. Aanvang 10.00 uur.

Vrijdag 27 mei: presentatie door Dick Mol: “De Noordzee als schatkamer voor paleontologie en archeologie”.

Vrijdag 30 september: uitwisselen vakantie-ervaringen en tonen vondsten.

Vrijdag 28 oktober: presentatie Bram Langeveld: “Maasvlakte 2”.

Vrijdag 25 november: staat nog open.

Vrijdag 23 december: staat nog open.

De vrijdagavondbijeenkomsten vinden plaats in een zaal van Grand Café Willem, Oranjelaan 17 te Middelburg, **aanvang 19.45 uur**.

Secretariaat Werkgroep Geologie: Ruud Lie, Burg. Dusarduinstraat 1, 4551 SV Sas van Gent, tel 0115–451585, e–mail: ruud.lie@kpnmail.nl

DATA NATUURSPREEKUUR

Betty Ras houdt jaarlijks in de ontvangsthal van museum Terra Maris zeven keer een Natuurspreekuur, telkens de tweede woensdag van de maand van 13.30 tot 15.30 uur. De resterende data dit jaar zijn: 14 september, 12 oktober, 9 november, 14 december. Werkgroepsleden zijn van harte welkom, ook als determinatiehulp. Adres: Duinvlietweg 6, Oostkapelle.

VOORWOORD

Peter H. de Dreu

DE WERKGROEP GEOLOGIE BESTAAT VIJFTIG JAAR

De Werkgroep Geologie bestaat vijftig jaar. Dat is voorwaar een prestatie, want verenigingen hebben het de laatste tijd ontzettend moeilijk – jongere mensen wensen zich niet meer te binden. Gelukkig gaat het met de Werkgroep Geologie nog steeds goed, want het ledental blijft redelijk constant.

Op 8 december 1965 schreef drs. A.C. Drinkwaard een brief aan drs. P.J. van der Feen met daarin de gedachte om te komen tot een paleontologische werkgroep bij het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. Dit voorstel leidde op 12 januari 1966 te Domburg tot de oprichting van de Werkgroep Paleontologie met de heer Pico van der Feen als eerste voorzitter.

Toen in 1975 een aantal leden van GEA Zeeuws-Vlaanderen zich bij de werkgroep aansloot en het aandachtsgebied zich verbreedde, is de naam gewijzigd in Werkgroep Geologie. De werkgroep had inmiddels 90 enthousiaste leden die bereid waren hun kennis over fossiele schelpen en botten te delen. Ook mineralen en thematische postzegels passeren zo af en toe de revue tijdens presentaties.

Zo rond de eeuwwisseling ontstonden er roerige tijden toen de Provincie Zeeland, samen met havenschap Zeeland Seaports, besloot een grootschalige containerterminal (de WCT) aan te leggen op het strand van de Kaloot, nabij de kerncentrale te Borssele. De leden van de Werkgroep Geologie waren het hier uiteraard niet mee eens en wilden bezwaar aantekenen. Nadat het bestuur van het Zeeuws Genootschap dit blokkeerde, werd door een aantal leden van de Werkgroep Geologie plus bewoners van de Zak van Zuid Beveland de vereniging Redt de Kaloot opgericht, die zich met succes (!) heeft ingezet voor het behoud van het strand. Wel leidde een en ander tot een verstoring van de verhouding tussen de werkgroep en het genootschap, maar door diplomatiek optreden van het werkgroepsbestuur werden de goede banden hersteld, zodanig zelfs dat bestuursleden van het genootschap inmiddels regelmatig werkgroepsavonden bijwonen.

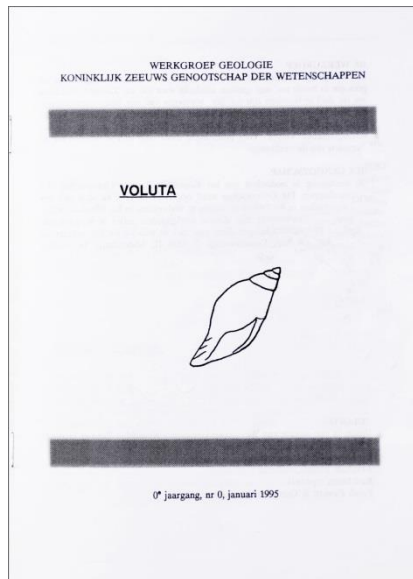
Verder heeft het bestuur van het Zeeuws Genootschap het mede mogelijk gemaakt dat onze werkgroep ter gelegenheid van haar 50-jarig jubileum een veldgids Zeeuwse strandfossielen kan uitbrengen. De presentatie van deze gids vindt in een feestelijke setting plaats op 12 maart 2016 in de Zeeuwse Bibliotheek in Middelburg.

DE 'VOLUTA', AL RUIM TWINTIG JAAR EEN BEGRIP

De Werkgroep Geologie jubileert, reden voor de redactie om eens terug te blikken op het begin van ons blad Voluta. In oktober 1995 verscheen het eerste nummer. Het was een vervolg op het Mededelingenblad, dat in de eerste helft van de jaren 90 incidenteel verscheen (in totaal tien keer). Binnen het toenmalige bestuur bestond de behoefte aan een regelmatig verschijnend 'clubblad', vooral als bindmiddel met de leden.

Nulnummer

Toenmalig penningmeester Harry Raad staat aan de basis van de Voluta. Op zijn werk bij Het Zuid-Hollands Landschap zag hij tal van bladen van allerlei verenigingen. Hij bedacht dat de Werkgroep Geologie ook een dergelijk, op vaststaande tijdstippen verschijnend blad nodig had, om de binding met de leden te onderhouden en versterken. Hij presenteerde zijn medebestuurleden een nulnummer om in het bestuur te bespreken. Dat nummer ziet er in grote lijnen precies zo uit als de huidige Voluta, met de vaste onderdelen Redactioneel en Programma, op de binnenkaft informatie over de vereniging en een aantal artikelen. Een eenvoudige tekening van de fossiele horens *Scaphella lamberti* siert de omslag, met daarboven al de titel 'Voluta'.

Afb. 1: Omslag nulnummer.

Enthousiast

Het bestuur reageerde enthousiast, herinnert Harry zich, al was niet iederéén meteen voor. “Er was eerst ook enige terughoudendheid. Kon de werkgroep het wel aan om op structurele basis een eigen blad uit te geven? Het Mededelingenblad had te kampen met een structureel gebrek aan kopij en verscheen daarom incidenteel. Waar begin je dan aan met een eigen blad? Want

zo'n blad moest dan natuurlijk ook nog zinvolle bijdragen bevatten en van enige kwaliteit getuigen. Maar, het bestuur was gelukkig snel van de voordelen overtuigd. Als bindende factor met de leden was het gewoon onmisbaar."

De leden konden voorstellen doen voor de naam van het nieuwe blad. Allerlei suggesties werden gedaan, zoals 'Het Fossietje' en andere koddige namen, vertelt Harry. Uiteindelijk was al snel duidelijk dat de naam 'Voluta' staat als een huis. Harry: "Van veel bladen is de naam afgeleid van een soortnaam of de naam van een oude wetenschapper, denk aan Spirula van de NMV of Lutra van de Zoogdiervereniging. Daar komt bij dat *Voluta* de vroegere genusnaam is van een echt Zeeuwse fossiele schelp, nu bekend als *Scaphella lamberti*. Er was dan ook geen discussie of de *Scaphella*-illustratie op het omslag gehandhaafd moest blijven, al werd de eenvoudige tekening van het nulnummer wel ingeruild voor een natuurgetrouwe weergave, een pentekening van Peter Moerdijk." In 2008 heeft het omslag een *restyling* ondergaan en is de tekening ingeruild voor een foto van twee *Scaphella*'s in een ovaal, een foto en ontwerp van Alice Krull.

Van en voor de leden

Harry, die 15 jaar redacteur van *Voluta* is geweest (van 1995 tot 2010), benadrukt dat de *Voluta* vanaf het begin een echt ledenblad is geweest. "Het ambitieniveau is niet wetenschappelijk, zo van: wij van de Werkgroep Geologie zullen eens even landelijk de aandacht trekken. Nee, het blad is een bindmiddel met en tussen de leden. De leden kunnen in het blad een verslag lezen van een determinatiebijeenkomst, een excursie of een interview met een medelid. Speciale vondsten of waarnemingen krijgen de aandacht. Alle leden die iets te melden hebben op het gebied van Zeeuwse geologie of paleontologie kunnen een bijdrage leveren, uiteraard wel met inachtneming van een zeker kwaliteitsniveau. Er kunnen altijd artikelen in staan die interessant zijn voor buitenstaanders, maar dat is niet het hoofddoel."

In 2010 heeft Lex Kattenwinkel de redactie voortgezet, nog steeds de huidige redacteur en hij hoopt dat nog een tijdje te blijven. Inmiddels zijn er 21 jaargangen verschenen en heeft u het 42^e nummer in handen. Alle nummers samen vormen een leuk pak documentatie over Zeeuwse fossielen, als een soort naslagwerk voor de leden die alle nummers bewaard hebben (en dat zijn er velen). Met de komst van het internet zijn er meer middelen om met de leden te communiceren, maar de *Voluta* zal altijd zijn plaats binnen de werkgroep behouden.

TERUGBLIK

Ronald Pouwer

BESPIEGELINGEN VAN EEN OUD-BESTUURDER

Vroeger had de Werkgroep Geologie in verschillende opzichten een wat statiger aanzien dan de huidige werkgroep, blijkt uit een terugblik van oud-bestuurslid Ronald Pouwer. Ook hield de werkgroep destijds veel meer excursies, waarvan veel naar het buitenland – tegenwoordig ligt de focus meer op Zeeland. De werkgroep heeft zich ontwikkeld tot een vitale en laagdrempelige vereniging, aldus de auteur.

Monumentale zaal

25 à 30 jaar geleden was de werkgroep een heel andere vereniging dan tegenwoordig. Een deel van de leden bestond uit eerbiedwaardige oudere heren en dames waar je als jongeman met ontzag naar opkeek. Gelukkig waren er ook mensen lid die beter benaderbaar waren en waar het wel mee klikte. De bijeenkomsten werden gehouden in een monumentale zaal van de Middelburgse abdij. Een prachtige plek om maandelijks bij elkaar te komen. Later zijn we verhuisd naar een zolder in het nieuwe deel van de abdij. Een groot deel van de lezingen werd verzorgd door sprekers van buiten, maar ook uit eigen kring werden er regelmatig sprekers op het programma gezet. Zo herinner ik me nog goed een lezing van ons lid Jacques Moraal over Spitsbergen, waar hij als kapitein van de Plancius wekenlang had rondgevaren en zich in de arctische geologie en geomorfologie had verdiept. Salomon Kroonenberg was een goede kennis van onze leden Hans en Coty Gunst, wat resulteerde in een uitnodiging om een lezing te komen geven over een catastrofale uitbarsting van de vulkaan Nevada del Ruiz in Colombia, waarbij de stad Armero van de aardbodem werd gevaagd. Naast het indrukwekkende verhaal is me ook het ijsberen van de spreker bijgebleven. Door de omvang van de zaal was daar alle ruimte voor.

Excursies

Er werden regelmatig excursies georganiseerd. Anders dan tegenwoordig gingen die vaak naar het buitenland. Een excursie naar Cadzand, waar dertig jaar geleden veel bijzondere schelpjes te vinden waren, werd gecombineerd met een uitstap naar Aalter en Egem in België. Met Pasen of Hemelvaart werd vrijwel jaarlijks een excursie naar het Bekken van Parijs of de Boulonnais georganiseerd. Ik heb goede herinneringen aan deze excursies, die een eerste kennismaking waren met *in situ* verzamelen van fossielen. Het was een heerlijke combinatie van verzamelen, fraai landschap, ontluikend voorjaar, vers stokbrood en goed gezelschap. Vaste deelnemers waren Freddy en Teuni van Nieulande, Hans Keukelaar, Hans en Coty Gunst, en Gerard en Jeanne Geuze.

Afb.2: Saint Gobain, Bekken van Parijs, excursie mei '86. Foto Ronald Pouwer.

Tijdens zo'n tocht hebben we op de 'camping municipal' in Attichy gekampeerd. De beheerders, een wat verlopen Nederlands stel, staken hun afkomst niet onder stoelen of banken. Naast de Franse vlag was de Nederlandse vlag de enige die fier in de wind wapperde. Weliswaar op z'n kop, maar alla ..., de nachtegaal zong er niet minder door. Omdat het volledige bestuur mee was, werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om 's avonds in de caravan een bestuursvergadering te houden.

Een leuke excursie was het weekend Londen, begin jaren negentig, waar het Natural History Museum de grote trekpleister was. We gingen met een bus, met als chauffeuse een lid van de werkgroep. Een overnachting op vijftig meter van Piccadilly Circus en heen en weer met de nachtboot van de Olau Line, waar is de tijd naartoe ... Van de excursies, dichtbij, was die naar de Hooge Springer de meest bijzondere, omdat het een plek was waar je niet zo makkelijk kwam en omdat de overtocht in verband met strengere veiligheidseisen en aansprakelijkheid al heel lang niet meer mogelijk is. Een andere aparte excursie was die op de fiets door Walcheren, met als onderwerp de geomorfologie van het eiland.

Dertig jaar geleden werden er ook al determinatiebijeenkomsten gehouden. Plek van samenkomst was het depot van de Provinciale Archeologische Dienst aan de

Balans in Middelburg. We hebben daar heel wat discussies over diverse groepen mollusken gevoerd. Het resultaat is vastgelegd in een publicatie (Moerdijk et al., 1992) die als voorloper kan worden beschouwd van de nieuwe fossielenatlas, waarvan het eerste deel enkele jaren geleden is verschenen (Moerdijk et al, 2010). Zoals bekend wordt er nog steeds druk gewerkt aan het tweede deel. Later verhuisden de determinatiebijeenkomsten naar een schoolgebouw in de Griffioen (Middelburg), het MICMEC (Vlissingen) en Grand Café Willem (Middelburg).

Afb. 3: Vitrine met mineralen bij de viering van het 25-jarig jubileum in de hal van de Zeeuwse Bibliotheek in 1991. Foto collectie Freddy van Nieulande.

Mededelingenblad

In januari 1990 kwam de eerste aflevering uit van een losbladig mededelingenblad, onder redactie van Tom Bockkom en Ronald Pouwer. Het bleek lastig om de leden echt aan het schrijven te krijgen. In het eerste jaar verschenen vier afleveringen van twee, drie of vier kantjes A4, en in 1991 waren het drie afleveringen. In de drie volgende jaren verscheen telkens één aflevering,

resp. in augustus 1992, januari 1993 en augustus 1994. In totaal is het Mededelingenblad dus tien keer verschenen. Gelukkig heeft Harry Raad kans gezien om in oktober 1995 het blad *Voluta* te lanceren en dat tot een succes te laten worden. Nu, 20 jaar later bestaat *Voluta* nog steeds en het vervult een belangrijke rol binnen de werkgroep.

Toen en nu

Vijfentwintig, dertig jaar geleden had de Werkgroep Geologie een ander karakter dan nu: wat formeler, meer excursies en een groter palet aan onderwerpen van lezingen en belangstelling van de leden.

Het 25-jarig jubileum werd ook gevierd met een lezingendag in de Zeeuwse Bibliotheek in Middelburg, waar o.a. Arie Janssen en Salomon Kroonenberg voor waren aangetrokken. Tegelijkertijd was er in dezelfde bibliotheek een tentoonstelling ingericht die een goed overzicht gaf van de belangstelling van de leden. Veel schelpen, maar ook botten, gesteenten en mineralen. De tentoonstelling is enkele weken te zien geweest.

De werkgroep heeft zich nu ontwikkeld tot een zeer vitale en laagdrempelige vereniging. Er is meer dan vroeger een focus op de geologie en paleontologie van Zeeland, wat helemaal niet verkeerd is als werkgroep van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. En per slot van rekening is er zeker op het gebied van fossielen nog genoeg te vinden en te ontdekken in de provincie. De actieve rol die tal van leden spelen in het maken van de boeken over fossiele schelpen van onze kust, is een mooi voorbeeld van hoe de werkgroep bijdraagt aan het vergroten en verspreiden van de kennis van de geologie en paleontologie van Zeeland. Gewoon doorgaan, zou ik zeggen.

Referenties:

- Moerdijk, P.W., R. Pouwer, A.C. Rijken & F.A.D. van Nieulande, 1992. Fossiele schelpen van de Zeeuwse stranden en stromen: conclusies van determinatiebijeenkomsten. Deel 1: Naticidae, Nassariidae, Glycymeridae, Astartidae, Veneridae. *Werkgroep Geologie Kon. Zeeuwsch Gen. Wetensch., Publ. 2:* 1-38, 10 pls.
- Moerdijk, P.W., A.W. Janssen, F.P. Wesselingh, G.A. Peeters, R. Pouwer, F.A.D. van Nieulande, A.C. Janse, L. van der Slik, T. Meijer, R. Rijken, G.C. Cadée, D. Hoeksema, G. Doeksen, A. Bastemeijer, H. Strack, M. Vervoenen & J.J. ter Poorten, 2010. *De fossiele schelpen van de Nederlandse kust*. Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis, Leiden. 332 p.

JUBILEUMBOEK

Harry Raad

VELDGIDS ZEEUWSE STRANDFOSSIELEN

De presentatie van 'Zeeuwse strandfossielen' vindt plaats op de jubileumbijeenkomst van de Werkgroep Geologie op 12 maart te Middelburg. In dit artikel worden de ontwikkeling en de inhoud van de gids kort behandeld. Het is een bruisend voorbeeld uit de jongste geschiedenis van de werkgroep, waarbij blijkt dat we met vereende krachten een fraai product weten neer te zetten.

Een start maken

De eerste aanzet tot het maken van een jubileumgids kwam eind 2013 van Peter Moerdijk. Voorzitter Peter de Dreu vermeldt hem als samensteller van een veldgids in zijn 'Kostenramingen uitgaves jubileum' van 9 januari 2014. In een verslag van 23 juli 2014 door Peter Moerdijk wordt de gang van zaken nadien verwoord. Chiel Jacobusse van Het Zeeuwse Landschap is er inmiddels bij betrokken en er wordt gedacht aan een uitgave in de serie 'Fauna Zeelandica'. Er is ondertussen een beeld van de uitgave ontwikkeld, waarbij 144 pagina's beschikbaar zijn voor achtergrondinformatie en bespreking van fossielen volgens een indeling naar soort. In een voorstadium was nog gedacht aan een indeling naar geologische tijd, waarvoor een lijst met soorten uit de groepen mollusken, invertebraten overig, vertebraten en overige was geproduceerd.

Peter Moerdijk laat gaandeweg blijken steeds minder tijd beschikbaar te hebben voor zijn bijdrage aan de gids door taakverzwaring op zijn werk, 'het samenstellen van het boekje is slechts mogelijk met vereende krachten c.q. meerdere specialisten.' Die deskundigen worden gezocht in eigen kring, waaronder ook de fotografen en een redacteur. Een en ander is bij een bespreking op 31 juli 2014 nog eens vastgelegd. Er zijn dan 12 groepen fossielen opgesomd, waarbij 9 auteurs worden voorgesteld.

Het financiële aspect ontwikkelt zich gelijk op met het voorgaande. Een concrete mijlpaal is de offerte van drukker Pieters Media BV te Groede van 14 juli 2014. Er wordt vervolgens naar een goedkopere mogelijkheid gezocht, onder andere door een goedkopere opmaak. Een en ander ontwikkelt zich naar lagere kosten door het drukwerk bij Pieters te houden en de opmaak door Jan Johan ter Poorten - Aperta, Laren/Hilversum te laten verzorgen. Verder wordt in een veel later stadium overgegaan van een versie met harde kaft naar een goedkopere met een dunne kaft. Dit om reden dat de oplage in plaats van 300 exemplaren naar 500 kan gaan. De eenheidsprijs wordt dan ook veel aantrekkelijker. Peter de Dreu regelt de financiering bij het Zeeuws Genootschap, aangevuld met een relatief kleine bijdrage door Het Zeeuwse Landschap. Op 26 november 2014 is

er een definitief besluit van het genootschap, nadat de andere partij al eerder een toezegging had gedaan.

Het ontwikkelen

Begin augustus 2014 kan ik met mijn taak als redacteur beginnen. Daarbij gebruik ik het eerdere werk van het team als basis. Er moet een concreet beeld van het te produceren boek komen en een planning van het schrijfwerk. Snelheid is geboden! Het gaat meteen al snel. Misschien wel iets te vlug, want er komen al dingen binnen die zonder enige leidraad geproduceerd zijn. Op mijn vraag aan Peter Moerdijk of ik al op een rijdende trein zit, antwoordt hij nuchter: 'De trein staat nog op het station. Wij staan ook nog op het perron en er is nog tijd voor een goeie kop koffie om af te spreken welke trein we gaan nemen.' Op 2 september 2014 volgt er een bijeenkomst waar besluiten worden genomen over een concrete inhoud van de gids en wie er gaat schrijven. Ook de lay-out van de fossielenpagina's wordt stevig bediscussieerd. Op een paar nog niet ingevulde zaken na is hiermee de basis gelegd, en die is nog goed herkenbaar in het eindproduct.

Om de stukken van de auteurs goed op elkaar aan te sluiten is een leidraad verstuurd op 14 oktober 2014. Er is een selectie gemaakt van de te behandelen fossielen, men moet ze makkelijk kunnen vinden, gelet op grootte en zeldzaamheid. Het duurt nog even voordat er werkelijk geschreven wordt, het groene licht voor de financiering laat tot eind november op zich wachten. Door het besluit van Het Zeeuwse Landschap om de gids niet in de serie 'Fauna Zeelandica' te laten verschijnen, is er ruimte gekomen voor een eigen lay-out; de opzet van de tekst behoeft echter geen wijziging, want die is naar eigen wens ingevuld. Begin december krijgen de teamleden de planning voor het schrijven van hun bijdragen. Voor de fotografen komt duidelijkheid over de presentatie van de fossielen, nadat Jan Johan drie voorbeelden in stemming heeft ingebracht. Het gaat dan om de kleur van de achtergrond, waarbij een meerderheid zich uitspreekt voor voorwerpen in een zwarte omgeving.

Volgens plan?

De schrijvers die aan de slag gaan, zijn: Herman Nijhuis (achtergrondtekst en mollusken), Freddy van Nieulande (overige ongewervelden en overige fenomenen), Lex Kattenwinkel (vissen), Mark Bosselaers (walvisachtigen) en Bram Goetheer (landzoogdieren). Op de achtergrond is Peter Moerdijk continu actief met allerlei inhoudelijke suggesties, terwijl Betty Ras de tekst van Bram op wat punten aanscherpt.

In 2015 druppelen de teksten binnen. Het is welhaast te verwachten dat niet alles volgens plan gaat en dat het volgen van de leidraad voor de tekst niet meteen

opgepakt wordt. Het werken met vijf auteurs geeft vijf unieke relaties met de redacteur. Voor de foto's is geen plan gemaakt en dat liep al snel goed nadat de fossielen beschreven waren. Freddy van Nieulande heeft samen met Frans Frenken het gros van de hoofdfoto's bij de fossielen geleverd. Zonder anderen tekort te doen, wil ik Lex Kattenwinkel noemen voor zijn vele foto's ter verfraaiing van de gids. Op 1 december 2015 gaat Jan Johan ter Poorten aan de slag met de lay-out. Zijn initiatieven om er een bepaalde vorm aan te geven zijn haast zonder discussie, we zien met enige verbazing een fraaie gids ontstaan. Ondertussen zitten wij niet stil, want er zijn nog vele kleine dingen te verbeteren. Dan, op 4 februari 2016, is al het mogelijke gedaan om er een goede en mooie gids van te maken en gaat dit werkstuk naar de drukker.

Afb. 4: Omslag veldgids (links) en een binnenpagina (rechts).

Resultaat

De gids heeft vele liefhebbers van fossielen wat te bieden, maar met de selectie van de voorwerpen richt hij zich vooral op beginnende verzamelaars. Er is wat korte achtergrondinformatie over de geologie van Zeeland, een historische terugblik op het fossielenonderzoek, de aard van een fossiel, de vindlocaties en

het verzamelen. Vervolgens worden bijna tweehonderd fossielen behandeld, te weten 128 mollusken, 20 overige weekdieren, 23 vissen, 7 walvisbotten/tanden, 12 zoogdierbotten/kiezen en 8 overige fenomenen. Daarbij worden nog vele andere soorten aangestipt ter vergelijking. De genoemde fossielen zijn alle afgebeeld in hoofdfoto's, verder zijn er aanvullende foto's van vergelijkbare soorten en detailfoto's. Daarnaast zijn er foto's bij de achtergrondteksten en de toelichtingen, alsmede foto's ter verfraaiing.

Mensen die over het boek en de verkrijgbaarheid vragen hebben, kunnen terecht bij de secretaris van de werkgroep.

SCHELLENBOEKEN

Lex Kattenwinkel

GOESE HERDRUKKEN

Veel leden van de Werkgroep Geologie hebben in hun boekenkast één of meerdere herdrukken staan van antiquarische schelpenboeken van Wood, Deshayes en Cossmann & Pissarro. De herdrukken zijn in de jaren 70 van de vorige eeuw gemaakt door Hans Gunst, in samenwerking met Anton Haandrikman en de heer De Bruyn. De drie toenmalige werkgroepsleden hebben veel tijd en energie gestoken in het maken van de als 'Goese herdrukken' bekend staande werken. Fossielenliefhebbers zijn hen tot op de dag van vandaag dankbaar voor hun inspanningen, zeker omdat de kwaliteit van de platen zo goed is. Ook internationaal waren deze boeken een succes. Exemplaren van de herdrukken zijn bijvoorbeeld verzonden naar het British Museum in Londen, het Institut Cousteau in Bordeaux en de bibliotheek van Parijs.

Als blijk van waardering voor zijn inspanningen werd Hans Gunst destijds 'lid van verdienste' van de Werkgroep Geologie.

Bron:

-Raad, H., 1998. Een verzameling herinneringen. – *Voluta* 4(1), 4-7.

Afb. 5: Plaat uit een 'Goese herdruk'
van een van de werken van S.V. Wood.

INTERVIEW

Lex Kattenwinkel

‘NU WEET IK PAS WAT IK HAD WILLEN STUDEREN’

Hester Loeff uit Zierikzee is het jongste, actieve lid van de Werkgroep Geologie. Ze is nog maar kort echt serieus met fossielen bezig en wil alles weten over de botten en foraminiferen die ze op de Tweede Maasvlakte en andere stranden vindt. “Mijn grootste drijfveer is het opdoen van kennis. Daarom sla ik geen werkgroepsavond over. Sinds ik me serieus in de fossielen aan het verdiepen ben, is er een hele nieuwe wereld voor me opengegaan. Er valt zó veel te ontdekken, dat ik zeker weet dat deze hobby nooit over gaat. Of eigenlijk is het geen hobby, het is een passie.”

Sporen uit het verleden

Wat Hester vooral boeit, is dat fossielen sporen zijn uit het verleden, sporen van dieren die soms al niet meer bestaan. “En hier op het strand kun je dat gewoon vinden, dat vind ik fascinerend. Als ik een bot vind probeer ik er zoveel mogelijk over te weten te komen, zoals: welk bot is het, van welk dier, wanneer heeft het dier geleefd, hoe zag de wereld er toen uit, is dat dier al dan niet uitgestorven, zijn er hedendaagse verwanten en zo ja, wat zegt hún leven over dat van hun voorouders. Soms herken ik een bot meteen, een andere keer moet ik de hulp van andere mensen inschakelen, het internet afstruinen of oude literatuur napluizen. Zo kom ik steeds meer te weten en dat maakt het al maar interessanter.”

Eerste haaiantand

Als achttienjarige vond Hester haar eerste haaiantand op een schelpenpad in het Amstelpark. “Mijn vader verzamelde in zijn jeugd fossielen. Vanuit Bennebroek in Noord-Holland ging hij met een vriend naar de Kaloot om schelpen te zoeken. Zijn verzameling belandde bij mijn oma. Ik had daar wel belangstelling voor, vandaar dat mijn vader mij wel eens meenam om op schelpenpaden naar fossielen te zoeken. Zodoende vond ik die haaiantand. In de jaren daarna zocht ik incidenteel naar fossielen, tijdens een vakantie of als ik toevallig ergens een schelpenpad tegenkwam. In 2006 heb ik een keer fossielen gezocht op het schelpenbedrijf in Yerseke. Mét toestemming. Dat kon toen nog; een vriend van mijn moeder had dat geregeld.”

Twee jaar geleden begon het ineens weer te kriebelen, vertelt Hester. “Er was een excursie in Cadzand, daar ben ik met Bruno, onze oudste zoon, naartoe gegaan. Later zijn we met ons tweeën een keer op de Kaloot geweest. Beide keren vonden we weinig, maar dat ontmoedigde mij niet. In mei 2014 namen we deel aan een excursie met Walter Langendoen op de Tweede Maasvlakte. Ook

toen waren mijn vondsten matig – twee stukjes bot en een muizenkiesje – maar ik vond het geweldig. In de zomer kwam het er niet van, maar in september 2014 ben ik voor het eerst in m'n eentje naar de Tweede Maasvlakte geweest. Sindsdien kom ik daar regelmatig. Toen onze jongste zoon Thijs begin vorig jaar naar de lagere school ging, kreeg ik overdag de handen vrij en kon ik echt los gaan. Soms ging ik wel twee of drie keer per week naar de Maasvlakte.”

Nu gaat Hester nog hooguit één keer per week. “Het is best ver”, legt ze uit, “een uur heen en een uur terug.” Soms spreekt ze af met haar vader, die in Amsterdam woont, om allebei naar de Tweede Maasvlakte te komen en samen te gaan zoeken. “Dat vinden we allebei leuk.”

Op de Maasvlakte zijn meestal veel zoekers, vooral als het mooi weer is. Dan is de kans groot dat een ander die mammoetkies of groot bot net voor jouw neus heeft weggekaapt. Als het koud is blijven veel zoekers thuis. Hester niet. “Ik hou wel van kou en een beetje afzien.”

Baan ingeruild voor geluk

Hester heeft na haar middelbare school Ergotherapie gestudeerd, maar tijdens een stage in een verpleeghuis besloot ze hiermee te stoppen: “Ik dacht, dit is toch niet wat ik wil.” Daarna volgde een ook niet afgemaakte studie Psychologie, en tenslotte een opleiding voor opticien. Na deze studie kreeg ze een parttime baan als contactlensspecialist bij een opticien in Goes. Dit werk heeft ze jaren gedaan, maar uiteindelijk werd ze er heel ongelukkig van. “Ik kwam chagrijnig thuis en reageerde me af op de kinderen. Dat wilde ik niet. Daarom heb ik in april 2014 mijn baan opgezegd. Sjaak (haar man, red.) heeft een goede baan als manager en IT-er, dus ik kon het me permitteren. Maar het was echt nodig om meer ruimte te creëren voor mezelf en om meer aandacht te kunnen geven aan onze twee jongens. Ik heb geen moment spijt gehad van mijn besluit en ik zie wel waar het me brengt. Als bijkomend effect heb ik nu meer tijd voor de fossielen, maar dat was niet de reden om met mijn baan te stoppen.”

Vanwege haar huidige passie voor fossielen zegt Hester nú te weten wat ze vroeger had willen studeren. “Als ik nu twintig zou zijn, zou ik biologie of geologie gaan studeren. Op mijn manier doe ik dat nu ook. Ik lees veel boeken en wetenschappelijke artikelen. Pas geleden heb ik ‘De reis met de Beagle’ gelezen, een reisverslag en wetenschappelijke studie van Charles Darwin over zijn beroemde expeditie. Een geweldig boek. Daarna heb ik ook zijn ‘The Origin of Species’ gelezen - nou ja, in een Nederlandse vertaling. En onlangs heb ik een zeven weken durende online cursus Geologie gevolgd bij een Amerikaanse universiteit. Mét colleges en toegang tot alle benodigde documenten. Daar heb ik veel van opgestoken.”

Afb. 6: Hester met een mammoetkies die ze heeft gevonden op de Tweede Maasvlakte. Foto's Lex Kattenwinkel.

Vijf verenigingen

Vanwege haar honger naar kennis is Hester lid geworden van vijf verenigingen. Behalve de Werkgroep Geologie zijn dat de WTKG (Werkgroep Tertiaire en Kwartaire Geologie), de WPZ (Werkgroep Pleistocene Zoogdieren), de NGV (Nederlandse Geologische Vereniging) en de NMV (Nederlandse Malacologische Vereniging). Bij de WPZ zit ze sinds kort in het bestuur. Ze gaat naar alle bijeenkomsten. “Ik wil geen informatie missen, want de lezingen zijn vaak zeer interessant. Om het goed te kunnen onthouden maak ik altijd aantekeningen die ik vervolgens thuis uitwerk.”

Via de verenigingen komt Hester met veel mensen in contact. “Er zit een schat aan kennis bij de andere leden en iedereen is bereid om mij, als beginnend verzamelaar, verder te helpen. Dat is het fijne van deze hobby.”

Vrijwilligerswerk

Hester is op verschillende fronten actief als vrijwilliger. Ze is voorzitter van de Vriendenstichting van de school van oudste zoon Bruno. Hij volgt Vitruvio-onderwijs, dat is speciaal onderwijs voor hoogbegaafde kinderen. Het ‘speciale’

van deze opleiding moet door de ouders gefinancierd worden en deze financiering loopt via de Vriendenstichting. Hester is ook natuurouder van de school. “We houden excursies naar bos en strand. Er is ook een fossielenexcursie in Zierikzee, uitgezet door Freddy van Nieulande. Op veel plaatsen in de stad zijn drempels en gevels te vinden van Belgische blauwe hardsteen – dat zit barstensvol met allerlei fossielen. De kinderen gaan met opdrachten de stad door om die fossielen te zoeken en er later wat over te vertellen. Zo komen m’n eigen kinderen ook een beetje met fossielen in aanraking, dat is mooi meegenomen. Vanwege deze stadsexcursie vond ik de lezing van Marleen De Ceukelaire bij de Werkgroep Geologie over Belgisch marmer ook zo interessant.”

Sinds kort is Hester vrijwilliger bij het Stadhuis museum Zierikzee. “Ik pak elke mogelijkheid aan om mijn kennis uit te breiden”, zegt ze lachend. “Ik mag helpen bij het beschrijven van de fossielencollectie. Het gaat hoofdzakelijk om vondsten van Kor & Bot, maar ook om andere opgeveste fossielen uit de Oosten- en Westerschelde. Bij elk stuk zit een kaartje, maar daar staat alleen maar op wat het is. Er valt veel meer over zo’n bot of kies te vertellen, dat maakt het voor bezoekers veel interessanter en spannender. Ik vind het leuk en leerzaam om mijn fossielenpassie met anderen te delen. Daarom zit ik ook in de werkgroep Educatie van het Stadhuis museum.”

Hester gaat zich ook verdiepen in de collectie van het Zeeuws Genootschap. Conservator Gerard Heerebout, die haar kent van de Kor & Bot-tochten, heeft Hester gevraagd om in het Zeeuws Museum als conservator Naturalia aan de slag te gaan. “Het lijkt me echt geweldig om in het depot te mogen werken. Ik kan het eigenlijk nog niet echt geloven dat ik dat mag doen, zo’n mooi aanbod vind ik het.”

Overgenomen collecties

De collectie van Hester bestaat niet alleen uit eigen vondsten – ze koopt ook wel eens wat. “Als ik op Marktplaats een mooie en niet te dure verzameling botten tegenkom dan koop ik die, als referentiecollectie.” Voor een paar tientjes heeft ze vorig jaar een bottencollectie van iemand uit Harderwijk overgenomen. “Betty Ras is bij me thuis geweest om me te helpen het uit te zoeken. Dat was leerzaam. Er zaten veel recente botten van paard en rund tussen, waarschijnlijk slachtafval. Op het strand vind je ook veel paard en rund, het is fijn om dat nu snel te kunnen herkennen. Verder zaten er neushoorn- en mammoetbotten tussen, en ook menselijke botten. Wellicht zijn die laatste afkomstig uit het IJsselmeer. De collectie is bijeengebracht in de jaren ‘60, toen het Dolfinarium is gebouwd. Daarvoor is zand opgespoten uit het IJsselmeer.”

In november vorig jaar kwam via aankoop een collectie binnen van 34 in de Noordzee opgeviste zoogdierbotten. “Een Belgische opkoper had de collectie gekocht uit een nalatenschap. Alle botten waren netjes geconserveerd. Er zat een bijzonder bot tussen dat ik meegenomen heb naar de WPZ: het is een femur (dijbeen), hoogstwaarschijnlijk van een hyena. Om dat echt honderd procent zeker te weten moet ik het bot vergelijken met een gedetermineerde hyena-femur in een museum of een andere referentiecollectie.”

En dan is er nog een gekregen schelpencollectie, afkomstig van een ouder WTKG-lid. “Dat is een grote collectie, m’n Clio zat propvol toen ik het ophaalde. Ik heb al wel een inventarisatie gemaakt van de vindplaatsen. Heel veel is afkomstig uit het Bekken van Parijs en andere locaties in Frankrijk; uit Nederland zit er weinig bij. Om het goed te kunnen uitzoeken heb ik wel de hulp van een kenner nodig.”

Wie dus denkt dat Hester alleen bezig is met zoogdierbotten heeft het mis. “Voorlopig vind ik alles interessant wat ik op het strand tegenkom: botten, schelpen, haaiantanden, foraminiferen, muizenkiezen, archeologische vondsten, noem maar op. Misschien ga ik me ooit specialiseren in een fossielgroep – dat is me al wel geadviseerd.”

Afb. 7: De werkplek.

Van alle plekken waar Hester komt neemt ze gruis mee. Ze heeft gruis van veel Zeeuwse stranden, zoals de Banjaard, Neeltje Jans, Westenschouwen, Brouwersdam, Breskens, Domburg, Kaloot, Borrendamme, Westkapelle, Zoutelande. “Als ik op zo’n strand ben is dat meestal samen met mijn gezin. Dan kan ik niet uitgebreid gaan zoeken. Maar dat is niet erg, ik kan wel gruis meenemen. De microfossieltjes die daarin zitten vind ik net zo interessant als grote zoogdierbotten. Gruis uitzoeken is hartstikke leuk. Op mijn werkplekje in de woonkamer kan ik me ’s avonds voor het slapen gaan heerlijk ontspannen door een uurtje gruis uit te zoeken. Zonder denkwerk, op naam brengen van de vondsten komt later wel.”

Bij Hoevenen, omgeving Antwerpen, heeft Hester gruis verzameld in een depot met opgespoten zand, afkomstig uit het havengebied. “Daar zaten veel kleine haaietandjes in, waaronder een oraal tandje van de zaaghaai. Die zijn maar zo’n millimeter groot. Doordat ik ook de allerfijnste fractie uitzoek kwam ik ‘m tegen. De iets grotere rostrale tandjes van deze soort worden wel regelmatig gevonden, maar ik ken geen enkele haaietandenverzamelaar die zo’n oraal tandje heeft.”

Foraminiferen

Hester is vooral gecharmeerd van foraminiferen. Toen ze voor het eerst zo’n kleinnood onder haar microscoop zag liggen, wist ze pas na een oproep op Facebook dat het om kalkskeletjes van eencellige diertjes ging. Ze vindt de grote verscheidenheid aan vormen en kleuren nog steeds ongelofelijk. Ze hoopt nog eens een overzicht te maken van de soorten foraminiferen van alle Zeeuwse vindplaatsen.

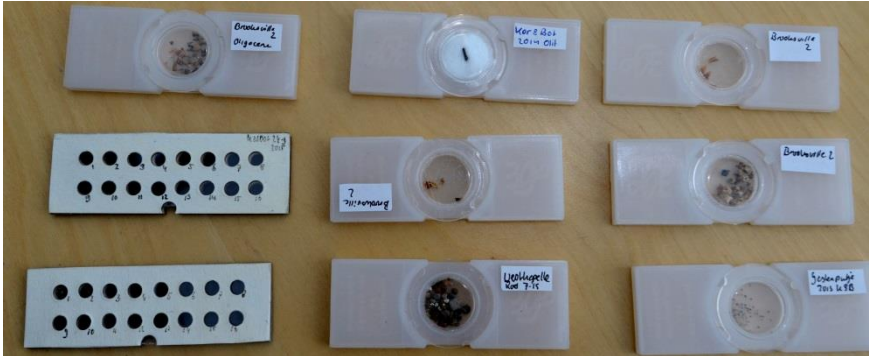
Naast het zelf verzamelde gruis heeft ze ook van verschillende mensen gruis gekregen. Zelfs een partij uit de Pacific. “Die heb ik van Arie Janssen gekregen. Omdat er geen pteropoden inzaten mocht ik het hebben. Misschien ontdek ik weer andere foraminifeervormen, dat lijkt me interessant.”

Hester toont een voorraadbak met zakjes gruis. “Dit is nog lang niet alles hoor, ik kan nog jaren vooruit.”

Braakballenproject

In bijna al het gruis vindt Hester muizenkiesjes en –botjes. Om het skelet van deze diertjes te leren kennen heeft ze een dode muis in de grond gestopt en na verloop van tijd de botjes weer opgegraven. Helaas waren niet alle botjes nog aanwezig. Daarom besloot Hester een ‘project braakballen’ te beginnen. “Die kun je gewoon op Marktplaats kopen; ze zijn chemisch behandeld, zodat je niet met ongedierte te maken krijgt. Op deze manier heb ik heel veel botjes en kaakjes gevonden. Francien Dieleman heeft me geholpen om ze te determineren.

Om de dotjes mooi wit te krijgen leg ik ze een dag in de peroxide. Niet langer, anders worden ze doorzichtig.” Bij eBay heeft Hester vorig jaar een partij gruis gekocht van voornamelijk Amerikaanse vindplaatsen. Er zat een zakje van zes ons bij uit Brooksville, Florida, boordevol zoogdiertandjes en –kiesjes. Ze heeft er al tientallen kiesjes in gevonden.

Afb. 8: Microslides om microfossielen te bewaren.

Soms doet Hester ook wel eens online ‘handeltjes’ om er wat geld aan over te houden. Als een soort compensatie van de kosten die ze voor haar hobby maakt. Of gewoon om een mooi fossiel te pakken te krijgen. “Op Marktplaats staat een groot dijbeen van een mammoet te koop, een prachtig bot maar wel erg duur. Eerder had ik al eens een mosasauruskaak gekocht, maar die wil ik wel kwijt. Als het me nu lukt om die kaak te verkopen, kan ik voor dat geld misschien het dijbeen kopen – dat zou een mooie deal zijn.” Via zo’n online handeltje is ze ook met de Werkgroep Geologie in aanraking gekomen. “Op Marktplaats had ik van Frans Frenken voor een schappelijk prijsje een mooie partij haaiantanden overgenomen – hij adviseerde me om lid te worden.”

Dagboek-app

Hester heeft in korte tijd zoveel verzameld dat ze nog lang niet alles heeft kunnen documenteren en op de juiste manier opbergen. Uiteraard heeft ze wel alle vondsten ontzilt en zo nodig geconserveerd, en houdt ze de vindplaatsen gescheiden. “Ik heb nog geen mooie ladekasten, maar die gaan er zeker komen. Een database opzetten staat ook nog op het programma. Maar ik kan al wel aan iedereen mijn verzameling laten zien. Op mijn telefoon heb ik een dagboek-app; daar zet ik alle vondsten van een zoekdag in, samen met een kort vondstverslag. Ook alles wat ik heb gekocht of gekregen zet ik erin. Lekker handig, ik kan alles snel terugvinden.

BOTTEN

Lex Kattenwinkel

‘ZEESLAG’ OP DE OOSTERSCHELDE

Onder de enigszins zwaar aangezette kop ‘Archeologische zeeslag in de Oosterschelde’ doet de PZC in 1972 verslag van de ontmoeting van twee gezelschappen die op dezelfde dag en op dezelfde plaats op de Oosterschelde naar fossiele beenderen vissen. Het genootschap Kor en Bot houdt hier sinds 1951 elk jaar een vistocht met de ZZ 8 van de familie Schot uit Zierikzee. Nu is er nóg een vistocht, die van de Werkgroep Paleontologie van het Zeeuws Genootschap (de huidige Werkgroep Geologie) met de Yerseke 94. Toevallig op dezelfde dag, en daarin zit ‘m de kneep. “Dat men ook wil gaan vissen, alles goed en wel”, zegt geoloog C.J. Overweel van Kor en Bot in het PZC-artikel, “maar waarom precies op dezelfde dag en waarom precies op dezelfde lijn achter ons. Er werden zelfs vuisten gebald naar ons. Dat is niet lollig meer. Kinderachtige flauwekul.” Als woordvoerder van het gezelschap op de YE 94, met aan boord veel mensen die voorgaande jaren op de ZZ 8 gast waren bij Kor en Bot, laat de PZC de heer (geen voorletters) Van den Berg aan het woord, lid van de Werkgroep Paleontologie. Die ontkent dat er vuisten zijn gebald. “Och kom, we hebben vriendelijk gezwaaid.” Wel laat Van den Berg optekenen dat het hem niet bevalt dat de meeste opgeviste botten van Kor en Bot naar Leiden gaan, de provincie uit. “Wij hebben hier in Zeeland een eigen Werkgroep Paleontologie, waarbij mensen zijn die nooit worden uitgenodigd om aan een dergelijke tocht deel te nemen.”

Een andere opvarende van de ZZ 8, de heer L.W. de Bree uit Vlissingen, wijst er desgevraagd op dat de mensen aan boord van de ZZ 8 evenals die van de YE 94 op een enkele uitzondering na allen lid zijn van het Zeeuws Genootschap. Hij betreurt de gang van zaken. “Ik geloof niet dat er met vuisten is gebald, maar we hebben elkaar wel heel duidelijk genegeerd. De Yerseke 94 voer op zo’n 20 meter afstand in ons kielzog en er heerste een ijzige stilte tussen de opvarenden van de twee schepen.”

Kies mastodont

Ook in het jubileumnummer van KZGW-kwartaalblad ‘Zeeland’ (editie 10/0, januari 2001) is er aandacht voor deze ‘zeeslag’. Hierin meer details over de vondsten van de YE 94 op deze dag, waaronder een gave rechteronderkaak - met de kies m3 - van de mastodont *Anancus avernensis*. “Toen het bestuur van het Genootschap meegedeeld werd dat dit stuk voor de verzameling was verworven, liet de voorzitter weten dat zoiets best een ‘zeeslag’ waard was geweest.”

INTERVIEW

Lex Kattenwinkel

EEN KIJKJE IN DE SCHELPEKAST VAN BART DE JONG

Bart de Jong is verzamelaar. Niet alleen van fossiele schelpen, maar van veel meer. In zijn leven heeft hij zo 'n beetje alles verzameld wat los en vast zat: "Je kunt het niet opnoemen of ik heb het verzameld." Heel veel heeft hij weggegeven. Ongeveer vanaf zijn 18^e verzamelt Bart schelpen, maar pas de laatste twintig jaar is hij serieus met fossiele schelpen bezig. Zijn collectie is zeer omvangrijk en bevat een groot aantal bijzondere en zeldzame soorten. Door hemzelf gevonden of door zijn vrouw Kitty, want ze gaan altijd samen op pad.

Twee bezoeken

De afspraak met Bart was op een woensdagmorgen in december. Bart en Kitty hadden 's middags andere verplichtingen, maar dan - zo had ik hen verzekerd - was ik allang klaar met het interview. Dat bleek een misrekening – de inhoud van de schelpenkamer was veel te interessant. Geen nood, de volgende ochtend was ik weer welkom, en toen hadden we ook de hele middag de tijd.

Gezeten voor een van zijn schelpenkasten trekt Bart een voor een de laden open. Hij heeft op alle Zeeuwse schelpenstranden verzameld, maar toch vooral aan de Kaloot. "Ik denk niet dat er een soort van de Kaloot is, die ik niet heb gevonden", zegt hij. De collectie is niet alleen een verzameling schelpen maar ook een verzameling verhalen. En Bart vertelt graag. Zoals over het topfragment dat hij vond van *Perna woodi*, een grote maar zeldzame mosselachtige. "Ik had 'm opgeraapt en dacht: 'een beschadigde mossel, niet de moeite waard'. Dus gooide ik dat ding weer weg. Tien meter verder bedacht ik me, want het was toch wel een groot fragment, en dus misschien iets bijzonders. Freddy van Nieulande zegt altijd: 'als je iets niet kent moet je het meenemen – nooit weggoien'. Daar hou ik me nu altijd aan, want het kan iets bijzonders zijn. Net als die *Perna woodi*."

Drie laden verder valt mijn oog op een doosje met enkele strandgapers. Op het kaartje staat *Mya truncata* forma *gudmunduri*, vindplaats Kaloot (en een bruin gekleurd exemplaar van Domburg). Geen alledaagse vondsten. "In het begin zou ik die niet opgeraapt hebben", zegt Bart. "Veel te groot. We namen eerst alleen maar horentjes mee. Nog steeds vinden Kitty en ik horentjes mooier dan kleppen."

De verzameling bevat natuurlijk niet alléén schelpen. Zo is er een la vol met haaiantanden. "Voor 99 procent gevonden door Kit", zegt Bart. Er zit een zeldzame tand tussen van de voshai *Alopias cf. latidens*. En een grote tand van de witte haai *Carcharodon carcharias*, ook een schaarse vondst. "Die liet ik eens zien aan de beheerder van bezoekerscentrum Het Zwin, hij bood er zomaar

honderd gulden voor. Datzelfde bedrag bood hij voor drie aan elkaar gekitte haaienwervels. We hebben niks verkocht natuurlijk.”

Leven en werk

Bart is opgegroeid in Steenberg, West-Brabant. Hij heeft gewerkt als hoofduitvoerder bij een bouwbedrijf uit Breda, en ook als calculator. Het was altijd hard werken, zeker aan het calculatiewerk heeft Bart veel vrije uurtjes moeten besteden. Omdat hij voor zijn werk heel veel op Schouwen-Duiveland kwam (“ik heb op alle dorpen gebouwd op Schouwen-Duiveland”) koos hij hier een kosthuis. Dat was vooral om de soms lange wachttijden voor het pontje Anna Jacobapolder-Zijpe te vermijden. Bart herinnert zich dat hij eens zes uur heeft staan wachten. Bart en Kitty zijn in 1967 getrouwd en zijn toen in Zierikzee gaan wonen. In 1974 verhuisden ze naar Middelburg, waar ze nog steeds wonen. Al voor hun trouwen had Bart een stacaravan op Haamstede. In zijn schaarse vrije tijd deed hij niets liever dan schelpen verzamelen op het strand. vervolgens gingen Bart en Kitty samen schelpen zoeken. In hun stacaravan was het een soort zoete inval. Alle kinderen van de camping kwamen bij ‘oompie’ om schelpen vragen.

Bijzonder geliefd waren de mozaïekjes die Bart en Kitty maakten. Dat ging als volgt: een stuk karton insmeren met lijm (velpon), daarna hier in een mooi patroon verschillende soorten schelpen op plakken en tenslotte het geheel met fijn zand bestrooien. “Hiervan hebben we er zeker meer dan honderd weggegeven”, zegt Bart. “We hebben dat altijd met heel veel plezier gedaan. De dankbaarheid die je van de kinderen krijgt is onbetaalbaar.”

Afb 9: Schelpenmozaïek. Foto's Lex Kattenwinkel.

Een oesterklep met een stickertje ‘1975’ is het bewijs dat ze niet álle schelpen uit die jaren hebben weggegeven, al is de huidige collectie bijna geheel in de laatste twintig jaar opgebouwd.

Afb. 10: Bijzondere vondsten van de Kaloot, vanaf linksboven met de klok mee: *Capulus ungaricus* forma *sinuosa*, *Capulus unguis* forma *obliqua*, *Donax gouldii*, *Trivia testudinella* (rechts) en *Trivia retusa* (links).

Drijvende *Trivia*'s

Door toeval is Bart aan de Kaloot verknocht geraakt. “We waren daar al wel geweest, ook met de kinderen, en hadden er ook al een schelpje geraapt. Maar we kwamen alleen vooraan. In de zomer van 1996 hielp ik onze zoon Patrick bij het verbouwen van zijn huis in Nieuwdorp. Het was die dag meer dan 30 graden en Patrick zei: ‘Kom pa, we stoppen, we gaan naar het strand’. We gingen naar de Kaloot, helemaal aan het eind bij de ingang van de haven. En daar zag ik in die draai allemaal *Trivia*'s in het water drijven. Het water kwam op en het was al bijna hoog water, dus we konden niet zoeken. Maar samen met Kit ben ik 's avonds terug gegaan, dat begrijp je zeker wel. Sindsdien zijn we daar vaste bezoekers.”

Op de Kaloot vonden ze zulke mooie schelpen, dat Bart dacht dat een museum er misschien wel belangstelling voor zou hebben. Op een dag belde hij met Terra Maris en deed zijn verhaal. Dezelfde avond stond Freddy van Nieulande op de stoep. Die stond versteld van de zeldzame fossiele schelpen die Bart op de Kaloot had gevonden. “Ik kende Freddy nog helemaal niet”, vertelt Bart.

“Zonder dat ik het wist had iemand van Terra Maris Freddy opgebeld en zodoende hebben we elkaar leren kennen.”

Dankzij het contact met Freddy heeft Bart veel kennis over schelpen opgedaan. “Ik had in die tijd geen boekje of niks. Dat kwam pas geleidelijk toen ik Freddy kende en toen ik bij de werkgroep kwam.”

Vrijwilliger in museum

Bart ging Freddy elke maandag helpen als conservator mollusken van het Zeeuws Genootschap. De eerste paar jaar was dat nog in het depot in Souburg, daarna in Middelburg. “We hebben alle schelpen in plastic doosjes gedaan en alles overgebracht naar het depot van het Zeeuws Museum in Middelburg. Daar hebben we alle namen gecontroleerd en alles in de computer ingevoerd. En dan ... veranderen ze een paar jaar later de naam weer. Elk schelpje is wel 25 keer door mijn handen gegaan. Van Freddy heb ik toen heel veel geleerd.”

Overigens is het aan Bart en zijn verzamelaarsinstinct te danken dat veel van de oude doosjes uit het depot in Souburg niet verloren zijn gegaan. “Daar zaten heel bijzondere doosjes tussen. Het zou zonde zijn om die zomaar in de container te gooien. Van elk soort doosje is er één bewaard, ergens in het depot moeten die liggen.”

Niet de namen, wel de nummers

Ook van anderen bij de Werkgroep Geologie heeft Bart veel opgestoken, zoals van Peter Moerdijk. “Peter heeft me enorm geholpen. Ik ben geregeld bij hem thuis geweest met mijn buisjes met schelpen. Hij is ook vaak hier geweest, daar heb ik veel aan gehad.”

Toen Bart de namen van de schelpen nog niet kende, gaf hij ze zelf namen. “Van een *Emarginula* had ik nog nooit gehoord. Ik noemde dat kaboutermutsjes. *Caecums* noemde ik lulletjes en zo had ik wel meer namen verzonnen. Toen ik op zeker moment een kopie van de oude Fossielenatlas te pakken kreeg, zag ik de echte namen pas. Het duurde een tijdje om me die namen eigen te maken, maar de nummers in de atlas kende ik al snel. Daar moest Peter altijd zo om lachen. Hij vroeg me vaak of ik nog wat bijzonders had gevonden. ; ‘Ja, een paar mooie gastropoden, nummer 98 en nummer 105’, zei ik dan bijvoorbeeld.”

Nieuwe soort

Enkele van de bijzondere vondsten van Bart staan afgebeeld in de Fossielenatlas voor tweekleppigen. Eén soort, een nieuw soort venusschelp, verdient nadere vermelding: *Globivenus barti* Moerdijk & Simons, 2010. Deze is vernoemd naar Bart de Jong. Pas nadat Bart een exemplaar van deze - toen nog niet beschreven - soort toonde, ontstond het inzicht dat dit geen exemplaar was van *Venus casina*

pseudoturgida, maar een aparte, nieuwe soort. Daarnaast is de soortnaam *barti* natuurlijk ook een eerbetoon aan de man die andere verzamelaars en wetenschappers telkens weer verraste met al zijn bijzondere vondsten.

Afb. 11: Bart de Jong toont *Globivenus barti*.

In de nog te verschijnen Fossielenatlas voor gastropoden zal ook een aantal vondsten van Bart worden afgebeeld – veel slakjes van hem zijn naar Leiden gegaan om te worden gefotografeerd. Dat is prachtig, maar Bart noemt ook een minpuntje: het duurt hem veel te lang voor hij zijn schelpen terugkrijgt. Hij vraagt zich zelfs af óf alles wel terugkomt. “In de beginjaren heb ik veel weggegeven, ook bijzondere stukken. Dat doe ik niet meer.”

Vooraf met betrekking tot de horentjes is de collectie van Bart uitzonderlijk. “Er zitten zeker soorten tussen die nog geen naam hebben. Er zijn ook soorten waar ik mooiere exemplaren van heb dan die gefotografeerd zijn. In de determinatiesleutel van de Turridae staat een helemaal afgesleten *Spirotropis confusa confusa*. Ik heb daar twee veel mooiere exemplaren van.”

Achterste strandvak

Bart en Kitty hebben hun mooiste vondsten gedaan op het achterste strandvak van de Kaloot, vlakbij de ingang van de Sloehaven. “Dat was voor de schelpen

altijd de beste plek om te verzamelen”, vertelt Bart. Hijzelf liep meestal het strand dichtbij de laagwaterlijn af te speuren; Kitty bleef op het hogere strand, waar ze met de knieën op een tuinmatje nauwkeurig de gruisbankjes afzocht. Vaak namen ze gruis mee om thuis uit te zoeken. Bart vertelt dat ze op ‘hun’ plekje een keer bijna ruzie hebben gekregen met een mevrouw uit Dordrecht. “Het was best een aardige mevrouw, we hadden haar al vaker ontmoet. Haar man zat meestal op de dijk van de zon te genieten. Op die ene dag zaten ze met z’n tweeën op de dijk. Het was vlak na het hoge water en er was net een mooie gruisbank vrijgekomen. Ik had dat gruis allemaal keurig opgeveegd toen zij eraan kwam. Op hoge poten, want zij had op de dijk zitten wachten tot het water ver genoeg was afgegaan om ook dat gruis te verzamelen. Ze was boos omdat er niets voor haar over was. Ik vond het een beetje flauwekul om daar zo’n drukte over te maken.” Terwijl Bart dit verhaal vertelt, steekt juist Kitty haar hoofd om de deur om te vragen of we een kop tomatensoep lusten. Zij begrijpt wel dat die mevrouw een beetje boos werd. “Het was maar een kleine plek waar gruis lag en er was niets voor haar over. En ze kwam van ver, helemaal uit Dordrecht.”

Bart heeft nóg een verhaal over een ‘gretige verzamelaarster’. Dat was tijdens een excursie. Samen met Freddy heeft hij veel excursies begeleid, de meeste met schoolkinderen maar ook wel met andere groepen. “Als ik een kauri of een haaiantand in het zand zag liggen, trok ik er met mijn stokje een cirkel omheen. Dan wisten ze dat daar iets lag. Bij een excursie met een kleine groep volwassenen bleef één mevrouw altijd dicht bij mij in de buurt. Als ik een kauri aanwees, dook ze er meteen bovenop. Toen ik er weer een zag liggen, ben ik er met mijn voet bovenop gaan staan en vroeg: ‘wie heeft er nog geen kauri gevonden?’ Dat waren dus alle andere deelnemers. ‘Oké’, zei ik, ‘dan mag een van jullie deze kauri hebben’, en ik tilde mijn voet op. Zelfs toen wilde de mevrouw die er al drie had ook deze nog oprapen, maar ik heb er wel voor gezorgd dat haar dát niet lukte.”

De laatste jaren komen Bart en Kitty niet meer zo vaak op de Kaloot, vooral omdat er veel minder schelpen te vinden zijn. Bart denkt dat dit te maken heeft met de aanleg van de Westerscheldetunnel. “Ze hebben alle specie uit de tunnel terug gestort in de Westerschelde. Ik denk dat een groot deel daarvan in de diepe put voor de kerncentrale is gestort, waar de meeste schelpen die op de Kaloot aanspoelen uitkomen. De fossielen zijn gewoon afgedekt.”

Spanje

Tegenwoordig zoeken Bart en Kitty vooral schelpen aan de Spaanse Middellandse Zeekust. Daar zijn enkele stranden waar je volgens Bart “bakken met schelpen” kunt vinden. Recente soorten, meest soorten die fossiel in Zeeland te vinden zijn. “Dat maakt het nou juist zo leuk”, zegt Bart. “We gaan

met de bus, twee keer per jaar. Toen ik vorig jaar met mijn knie zat, moesten we een keer overslaan, maar nu gaat het weer beter. Dit voorjaar hopen we voor de 31^e keer te gaan. We zoeken niet elke dag schelpen, we gaan ook naar musea en andere bezienswaardigheden. Als we maar de zee kunnen zien, dan is het goed.” Bart heeft laden vol met Spaanse schelpen, alles netjes geordend, afkomstig van stranden bij Arenys de Mar en Caldes d’Estrac.

Bezig blijven

Bart en Kitty vinden het allebei leuk om samen schelpen te zoeken, maar als de schelpen in huis zijn kijkt Kitty er niet meer naar om. Dan is het helemaal de afdeling van Bart. Die breidt zijn verzameling nog steeds uit; met vondsten uit Spanje en ook door het uitzoeken van gruis van onder meer de Kaloot en Nieuwvliet. Zo blijft de bijna 80-jarige Bart lekker bezig met zijn hobby. “Lichamelijk gaat het wel wat minder, maar ik ben blij met wat ik nog wel kan.” Ook mijn tweede bezoek vliegt voorbij, veel te snel naar mijn zin. Graag kom ik nog eens terug; voor de schelpen – vooral de kleinere soorten heb ik nog nauwelijks gezien – en voor de gastvrijheid van Bart en Kitty. En voor de verhalen van Bart natuurlijk. Voor ik vertrek rest nog één vraag: is er al nagedacht over een toekomstige bestemming van de verzameling? Ja, dat is het, zegt Bart. “Een van de kleinkinderen heeft veel belangstelling voor de natuur. We hopen dat hij ook interesse voor de schelpen gaat krijgen. Maar de kleinkinderen zijn nog jong, dus het is lang niet zeker of een van hen de verzameling ooit zal willen hebben.”

Afb. 12: Bart in zijn schelpenkamer.

INTERVIEW

Lex Kattenwinkel

BIJNA 50 JAAR LID VAN DE WERKGROEP GEOLOGIE

Al vrij snel na de oprichting van de Werkgroep Geologie in 1966 (toen nog Werkgroep Paleontologie geheten) werd Dick Dumon Tak lid. Hij was toen al vele jaren actief als verzamelaar van fossiele schelpen en later ook botten. Dick, 80 jaar inmiddels, heeft in de werkgroep verschillende bestuurlijke functies vervuld, daarnaast is hij bottenconservator van het Zeeuws Genootschap geweest. In zijn huis in Veere haalt Dick enkele herinneringen op uit die jaren.

Bijzondere schelpen

Vanaf zijn vijftiende verzamelde Dick fossiele schelpen. Eerst zocht hij op de stranden van Ritthem, de Kaloot, Domburg en Cadzand, later ook op de schelphoven van de kalkbranderij te Brielle en op de stadsuitbreiding van Amsterdam, waar materiaal uit het Eemien was opgespoten. “Ik heb daar een stopfles vol *Bittiums* gevonden, zo talrijk waren die”, zegt Dick. Vanaf midden jaren 50 ging hij ook naar omgeving Antwerpen, eerst bij de aanleg van de Boudewijnsluis en later ook bij andere havenwerken. “Ik herinner me dat Jacques Moraal met een armzwaai de zandhoven aanduidde en zei: ‘Allemaal Luchtbal’. Ik had daar toen nog nooit van gehoord.”

Dick ontmoette op het Ritthemse strand andere schelpenzoekers, onder wie P. Brakman, gemeentesecretaris van Nieuwland en entomoloog. Brakman had nog de schelpenboeken van zijn vader, de beroemde C. Brakman, onderwijzer en nestor van de Zeeuwse malacologie. Zodoende kon Dick de eerste schelpen op naam krijgen. Later kon hij die boeken – de monografieën van Wood, Harmer en Glibert – zelf aanschaffen.

Eddy Batten, student medicijnen, was een andere schelpenverzamelaar die Dick op Ritthem ontmoette. Samen hebben ze nog een ruilactie opgezet met het Natural History Museum in Londen, van Zeeuwse pliocene schelpen tegen Britse. Eddy nam bij zijn schelpentochten vaak achterop de fiets een Ambonnees jongetje mee, Daniël Aypassa. “Die kon het best zoeken van ons allemaal en had een eigen verzameling waarvan we watertandden. Hij had een *Scissurella*, die hadden wij niet.”

Op het strand van Ritthem heeft Dick enkele unieke soorten gevonden, die voordien nog niet uit Nederland bekend waren: een exemplaar van *Turbonilla similis* forma *ecostata* (huidige naam *Turbonilla senistriata*) en zelfs twee exemplaren van *Emarginula punctura*. De afbeeldingen van deze twee soorten in de oude ‘Fossielenatlas’ betreffen Dicks vondsten van Ritthem. Dick heeft zijn volledige schelpencollectie al enige tijd geleden geschonken aan museum Terra Maris in Oostkapelle, waar ze samen met andere geschonken

verzamelingen onder deskundig beheer zijn van Gerard Geuze. In de fossielenkamer van Dick staat de schelpenkast nog, met de handgeschreven etiketjes op de laden, maar alle laden zijn leeg.

Afb. 13: Het etiket op een la van de lege schelpenkast. Foto's Lex Kattenwinkel.

Ondertussen had Dick ook belangstelling gekregen voor fossiele botten. Hij wist dat de enorme bottencollectie van het Zeeuws Genootschap was ondergebracht op een zolder van het museum in de Wagenaarstraat. “Behalve conservator Pico van der Feen mocht daar niemand komen”, vertelt Dick. “Maar ik had geluk. De toenmalig voorzitter van het Zeeuws Genootschap, mr. J.A.E. Rink, had destijds woonruimte gehuurd bij ons thuis. Van hem mocht ik, toen nog student, de botten gaan bekijken, en dat heb ik menigmaal gedaan. Ik voelde me bevoorrecht, ook al was het donker en vies op die zolder; er hing overal spinrag en de botten lagen onder een dikke laag stof.”

Van der Feen was bioloog en werkte als conservator bij het Zoölogisch Museum in Amsterdam. Dick is daar ruim een jaar lang volontair assistent van Van der Feen geweest. “Hij was echt mijn mentor”. Dick werd in 1967 assistent bij het pas opgerichte Zeeuws Museum. Zodoende was hij enkele jaren daarna betrokken bij de verhuizing van dit museum naar de Abdij. Ook daar, in het depot, waren de botten nog steeds voor niemand toegankelijk. “Alleen Van der Feen kwam er soms, en ikzelf omdat ik er werkzaam was. Niemand wist verder uit welke botten de collectie bestond. Jacques Moraal en ik wilden meer toegankelijkheid voor de leden van de Werkgroep Geologie, onder leiding van een conservator, maar dat mocht niet van Van der Feen. Hij wilde niet dat amateurs zich met de botten gingen bemoeien. Dat leidde ertoe dat ik dat ben gaan doen. Ik heb een beknopte inventarisatie en beschrijving opgesteld van de pleistocene zoogdierbotten, die in samenwerking met Van der Feen uitmondde

in een publicatie in het Archief van het Zeeuws Genootschap. Later, toen ik Van der Feen als conservator was opgevolgd, volgde een uitgebreide inventarisatie en beschrijving (behalve voor de Cetacea).

Ook het Stedelijk Museum in Vlissingen had destijds een verzameling fossiele botten, zonder gegevens. Het museum heeft die botten aan het Zeeuws Genootschap geschonken, in ruil voor het bruikleen van het touwslagerswiel van Michiel de Ruyter. Dick heeft geprobeerd de herkomst van de botten te achterhalen, maar dat is slechts ten dele gelukt. De botten van het Zeeuws Genootschap lagen in een kelder van het Zeeuws Museum, maar toen die ruimte een andere bestemming kreeg, zijn ze ondergebracht in een depot in Souburg. Pas na langere tijd kwamen ze weer terug naar Middelburg. “Er is wat rondgesjouwd met de botten”, zegt Dick.

Afb. 14: Dit zelfgemaakte model van een wolharige mammoet heeft Dick enkele jaren geleden gekregen van zijn toen 15-jarige neef Tony.

Als bestuurslid van de werkgroep heeft Dick eens een excursie geleid naar een kolenmijn in Waterschei in België. Aan het eind van de excursie raakte Dick al zijn vondsten van die dag kwijt. “We stonden bovenaan een lange, schuin omhoog gaande gang. Naar beneden was alles inktzwart, alleen waar wij stonden brandde een lichtje. Het was er bedompt en alles zat onder het kolengruis. Onderaan de helling stond een vrouw die bevangen was door claustrofobie. Zij kon niet verder. Ik ben toen naar beneden gegaan, heb haar om

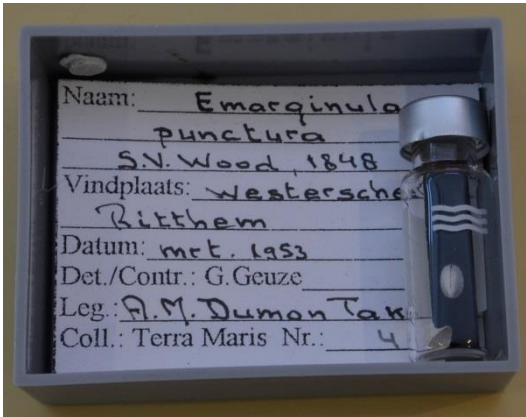
het middel gevat en met mijn ondersteuning zijn we boven gekomen. Daar ontdekte ik tot mijn schrik dat mijn plastic zak met fossielen onderweg kapot was gegaan. Alle fossielen waren verloren – de prijs voor mijn barmhartigheid was hoog. Gelukkig heeft een volgende excursie dat weer goed gemaakt.”

Melkslagtandje

Vanaf het jaar 2000 heeft Dick als vrijwillig medewerker de bottenverzameling van museum Terra Maris in Oostkapelle gedetermineerd en beschreven. Hij heeft het grootste deel van zijn eigen bottencollectie geschonken aan het Zeeuws Genootschap. Een aantal bijzondere stukken heeft hij gehouden; die liggen in en op een open kast uitgestald, met als blikvanger een groot stuk mammoetslagtand. Verder onder meer een halve onderkaak van een wolharige mammoet met het tweede melkkiesje (dP3), stukken gewei van verschillende herten en diverse kiezen van neushoorn, mammoet en hyena. Het zijn meest door vissers opgeviste stukken. Ook enkele niet-fossiele vondsten liggen hier, zoals de volledige schedel van een poolvos, het derde teenkootje van een ijsbeer en een rendiergewei, alles gevonden op Spitsbergen.

Het misschien wel bijzonderste fossiel vond Dick op een schelpenpaadje bij Terra Maris: een melkslagtandje van een mammoetkalf (zie ook Voluta 9(2) pag. 13 en 14). Deze vondst heeft hij in bruikleen gegeven aan Terra Maris.

De laatste jaren is Dick niet meer actief met fossielen bezig. Hij heeft nog wel regelmatig contact met Betty Ras en neemt dan met belangstelling kennis van de gang van zaken op het Natuurspreekuur. Ook blijft hij dankzij Betty op de hoogte van het reilen en zeilen van de Werkgroep Geologie.

Afb. 15: *Emarginula punctura*, in de vorige eeuw gevonden door Dick Dumon Tak, nu in de collectie van Terra Maris.

INTERVIEW

Lex Kattenwinkel

‘WE ZIJN NET KRAAIEN DIE ALLES BIJ ELKAAR SPROKKELEN’

Gerard Geuze is een van de oudere leden van de Werkgroep Geologie. Zijn leven lang heeft hij in Nederland en tal van andere Europese landen schelpen en mineralen verzameld. Op elke locatie lette hij ook op andere dingen, want Gerard heeft een brede belangstelling. Zo heeft hij een grote passie voor orchideeën, vlinders en libellen. Als 81-jarige is hij nog dagelijks volop met zijn hobby's bezig. “Gerard zit elke dag wel een tijdje in zijn werkkamer”, zegt echtgenote Jeanne. Zij heeft altijd enthousiast mee verzameld, tijdens vakanties, de meerdaagse excursies van de Werkgroep Geologie of andere uitstapjes.

Visboer

Gerard had al van jongs af aan belangstelling voor schelpen. Die vond hij op het strand. En ook in de omgeving van Antwerpen – “Daar ging ik op de brommer heen.” Hij bedacht dat vissers misschien wel eens schelpen op zee opvisten, en informeerde daarnaar bij de visboer. Die kon hem niet aan schelpen helpen, maar hij kende wel iemand met een mooie schelpenverzameling: de heer Slabber, een hoge ambtenaar bij Rijkswaterstaat die in Vlissingen woonde. Pas een jaar later trok Gerard de stoute schoenen aan en durfde hij Slabber te gaan bezoeken. Die toonde hem zijn ladekast vol schelpen. “Ik schrok toen ik al die verschillende soorten schelpen zag”, vertelt Gerard. “Daar begin ik niet aan, dacht ik. Maar Slabber gaf mij een zakje gruis uit het Bekken van Parijs mee om uit te zoeken en zei dat ik met het resultaat over veertien dagen maar terug moest komen. Dat heb ik gedaan. Slabber zei dat ik het gruis netjes en goed had uitgezocht; dankzij hem heb ik mijn aanvankelijke schroom overwonnen.”

Via Jacques Moraal werd Gerard lid van de werkgroep. Daar kwam hij zijn geestverwanten tegen met wie hij de daaropvolgende tientallen jaren veel samen zou optrekken. “We hadden een vriendenclubje dat veel samen op pad is geweest naar Frankrijk”, zegt Gerard, “met Freddy van Nieulande, Dirk van der Mark, Hans Gunst, Anton Haandrikman en Jacques Moraal. De vrouwen gingen mee, en meestal ook de kinderen. Dat was veel meer dan alleen fossielen verzamelen, het was altijd feest als we met z'n allen op stap waren.” Jeanne is het daar van harte mee eens: “We hebben wat afgelachen.”

GEA

Als mineralenliefhebber werd Gerard ook lid van GEA (Stichting Geologische Activiteiten). Daarvan was geen afdeling boven de Westerschelde, wel in Zeeuws-Vlaanderen. “Bij het Zeeuws Genootschap had ik een goede vriend, Piet Bosdijk, die al lid was van GEA. In het vervolg gingen we samen naar de

maandelijkse bijeenkomsten in Hoek. De vrouwen gingen ook mee. Ik heb daar verschillende lezingen gehouden. Dat ging niet altijd over mineralen, ook wel over orchideeën en insecten. Net zoals ik voor de Werkgroep Geologie heb gedaan. Bij GEA zaten ook wel fossielenverzamelaars, zoals Ko de Vos. Ook kwam ik daar Ruud Lie tegen, die ik al kende omdat hij toen al lid van de werkgroep was. Op een gegeven moment werd GEA-afdeling Zeeuws-Vlaanderen te klein en is deze opgeheven. Veel leden zijn toen overgestapt naar de Werkgroep Geologie.”

In de hal van het appartement van Gerard en Jeanne staat een grote vitrinekast met mineralen. De kast is afkomstig uit de nalatenschap van Piet Bosdijk. Gerard: “Toen we nog op Souburg woonden konden we de vitrinekast eigenlijk nergens kwijt. Nu we verhuisd zijn naar Hof ter Veste in Middelburg, hebben we er een mooie plaats voor gevonden. De mineralen zijn deels zelf gevonden en deels gekregen. Een groot deel komt uit de verzameling van Piet Bosdijk.”

Ballotage

Gerard heeft in de werkgroep twee keer een bestuursfunctie vervuld, eerst als secretaris en daarna als voorzitter. Bestuurslid worden, dat ging niet zomaar: het Zeeuws Genootschap wilde eerst wel eens weten wat voor vlees ze in de kuip hadden. Dus werd Gerard ‘uitgenodigd’ voor een etentje met iemand uit het bestuur van het genootschap. De toenmalig voorzitter van de werkgroep was er ook bij, herinnert Gerard zich. “We waren met z’n drieën. Daar werd ik uitgehoord: wie ik was, waar ik woonde, wat ik voor de kost deed, dat soort zaken. In die jaren was ballotage heel normaal als iemand nieuw in het bestuur van een werkgroep kwam, nu kun je je dat nauwelijks meer voorstellen. Toen ik later zelf voorzitter van de werkgroep was, heb ik er bij een bestuurswisseling nooit meer mee te maken gehad; die ballotage was toen allang afgeschaft.”

Europese vindplaatsen

Op een groot aantal verre bestemmingen in onder meer Frankrijk, Spanje, Italië, (voormalig) Joegoslavië en Noorwegen hebben Gerard en Jeanne schelpen verzameld. Vooral na de pensionering van Gerard zijn ze er veel met de caravan opuit getrokken. Overal namen ze gruis mee om thuis uit te zoeken. De laatste jaren krijgen ze hulp bij het gruis verzamelen van schoonzoon Wim, die voor zijn werk als voorbereider, aannemer en ontwikkelaar van grote projecten op veel plaatsen in de wereld komt. Vaak is dat aan zee, en als het een goede plek is neemt hij gruis mee voor Gerard. “Wim weet waar hij op moet letten. Zo heeft hij prachtig gruis voor me meegenomen uit de omgeving van Brindisi in het zuiden van Italië, precies in de hak van de laars. Dat gruis was zo interessant dat we later zelf naar dat strand, Marina di Ostuni, zijn gegaan om daar schelpen te

verzamelen.” Het beste voorbeeld van een plaats waar Gerard extreem soortenrijk gruis heeft verzameld, is ongetwijfeld de Baai van Laredo aan de Spaanse noordkust. Zijn vondsten en enthousiaste verhalen hebben andere werkgroepsleden ook naar Laredo doen afreizen. Over al het fraais wat hier aan mini-schelpjes is gevonden, hebben George Simons, Hans Keukelaar, Dick Hoeksema en Freddy van Nieulande eind 2014 een prachtige presentatie gegeven voor de Werkgroep Geologie.

Het aantal Europese locaties waar Gerard schelpen heeft verzameld is te groot om op te noemen. Andere vindplaatsen die prachtig materiaal hebben opgeleverd zijn onder meer de Baai van Algeciras (bij Gibraltar), Cyprus, en Vigo in Noordwest-Spanje. Op het strand bij Vigo vonden Gerard en Jeanne zeeoren, zeker honderd kleppen. “Als je ergens een zeeoor vindt, zeg je ‘goh, een zeeoor’, maar daar lagen ze gewoon voor het oprapen. Het zijn prachtige schelpen met een dikke parelmoerlaag. Andere mensen vinden het ook mooie schelpen, ik heb er al veel van weggegeven.” Jeanne herinnert zich nog goed hoe gretig ze de zeeoren verzamelden. “We waren net kraaien die alles bij elkaar sprokelden.”

Gerard staat bijna al zijn schelpen af aan George Simons en Dick Hoeksema, bij wie Gerard zijn vondsten in goede handen weet. Om het overzichtelijk te houden gebeurt het schenken in etappes. De eerste schenkingen betroffen het materiaal van Laredo en Martinhal (Z-Portugal), de andere ca. 15 vindplaatsen volgen nog.

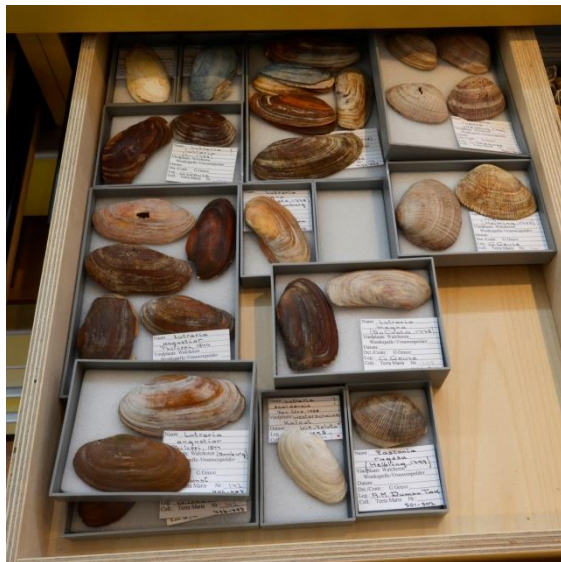
Afb. 16: Een van de schelpenkasten van Terra Maris. Foto's Lex Kattenwinkel.

BEHEERDER SCHELPECOLLECTIE TERRA MARIS

Sinds twaalf jaar is Gerard Geuze voor één dag per week vrijwilliger van natuurmuseum Terra Maris in Oostkapelle voor het beheren van de collectie fossiele schelpen. Hij heeft de collecties van zes verzamelaars samengevoegd tot een gezamenlijke museumcollectie en een registratie gemaakt van de hele verzameling. De zes 'schenkers' zijn Lieven Braber, Dick Dumon Tak, J. Stegwee, Riaan Rijken, Hans Gunst en Gerard Geuze. Van alle zes betreft het Zeeuwse schelpen, daarnaast van Hans Gunst, Dick Dumon Tak en Gerard zelf ook pliocene schelpen uit omgeving Antwerpen. Riaan Rijken heeft destijds zijn volledige collectie geschonken en is daarna opnieuw begonnen met verzamelen. Toenmalig museumdirecteur Marten Hemminga heeft Gerard enkele mooie kasten ter beschikking gesteld om de collectie in onder te brengen. De directeur moest nog wel overgehaald worden om ook de Antwerpse schelpen op te nemen. "Hij wilde eigenlijk alleen Zeeuws materiaal, waar natuurlijk ook wat voor te zeggen is. Toen ik hem had uitgelegd dat het Antwerpse materiaal een grote toevoeging zou betekenen, vooral wat de stratigrafische herkomst van de Zeeuwse schelpen betreft, was hij snel overtuigd." Voor het publiek heeft Gerard een platte vitrine met Zeeuwse schelpen ingericht. Onder de vitrine bevindt zich een ladekast waarin ook schelpen zijn uitgesteld. Bezoekers kunnen de laden zelf openen, de schelpen liggen onder een glasplaat.

Gerard heeft zijn vrijwilligerswerk voor Terra Maris altijd heel graag gedaan. Om gezondheidsredenen kan hij dit werk tijdelijk niet doen, maar hij hoopt het zo snel mogelijk te kunnen hervatten. En al zegt hij het niet met zoveel woorden, Gerard is best een beetje trots op zijn werk voor het museum. "Ik denk dat de collectie fossiele schelpen de meest complete verzameling van Terra Maris is."

Afb. 17: La met o.m. otterschelpen in de collectie Terra Maris.

HERINNERINGEN

Freddy van Nieulande en Lex Kattenwinkel

BEN WEBER, EEN MARKANT WERKGROEPSLID VAN WELEER

Een van de markantste leden van de Werkgroep Geologie was Ben Weber, reden om in dit jubileumnummer eens wat herinneringen aan hem op te halen. Onderstaande informatie is ontleend aan een persoonlijke notitie die Freddy van Nieulande enkele jaren geleden heeft opgesteld over zijn vriendschap met Ben Weber en de avonturen die ze samen beleefd hebben. Daarna vertelt Tannie Rijkse over de dierbare herinneringen die zij heeft aan Ben Weber.

Langdurige vriendschap

Freddy en Ben hebben elkaar in voorjaar 1970 op een werkgroepsavond leren kennen, wat resulteerde in een langdurige vriendschap. Al tijdens die eerste kennismaking maakte Ben een onuitwisbare indruk. Freddy had enkele mooie haaiantanden bij zich, gevonden in het post-miocene basisgrind op de top van de oligocene klei in de groeve van Reet, in België. “Zonder blikken of blozen stak Ben één van die tanden in zijn mond en deed net of hij die aan het opeten was. Dat gaf enige verwarring, die pas verdween toen Ben met afkeurende blik dat ding weer uit zijn mond haalde en opmerkte dat zo’n tand veel te zout was om op te eten. In de loop van de jaren herhaalde hij dit trucje bij diverse anderen die hem een fraai fossiel of kristal toonden. Ben hield ervan mensen beet te nemen.” De grap met de haaiantand leidde tot een aantal gezamenlijk uitstapjes van Ben en Freddy naar kleigroeves in de Rupelstreek. Al de eerste keer toonde Ben veel meer belangstelling voor de septariëknollen onder in de groeve dan voor de fossielen uit het basisgrind. Met veel geestdrift sloeg hij de knollen met zijn hamer in handzame stukken en legde de exemplaren met de mooiste pyrietkleuren bij elkaar. “Aan het eind van de dag was mijn auto zo volgeladen dat het een wonder was dat we aan de grens niet zijn aangehouden,” schrijft Freddy. “Dankzij Ben had ik mijn eerste kennismaking met gesteenten.”

De verzameltochten vonden plaats in het weekend, maar ook doordeweeks reed Ben regelmatig met zijn Dafje vanuit Middelburg naar Nieuw en Sint Joosland, om bij Freddy en Teunie op bezoek te gaan. Dat leverde vele gezellige avondjes op. Na ongeveer een jaar nodigde Ben de Van Nieulandes uit voor een tegenbezoek, om zijn dia’s van Zwitserland te komen bekijken en om kennis te maken met Bens vrouw. “Eigenlijk hadden we al die tijd gedacht dat Ben er een vrijgezellenleven op na hield, maar dat bleek niet zo te zijn. We werden door zijn vrouw Rie zeer hartelijk verwelkomd en konden in de huiskamer zijn prachtige collectie mineralen bewonderen.”

De mineralen, en dan vooral de mineralen uit het Binntal in Zwitserland, waren de grote passie van Ben. “De dia’s toonden prachtige opnames van zijn geliefde

Afb. 18: Kwarts kristal uit het Binntal. Foto's collectie Freddy van Nieulande.

Zwitserse gebied, waar hij samen met zijn vrouw en zoon Ben jr. zeer veel mooie vakantiedagen moet hebben genoten”, schrijft Freddy. “Nog dezelfde avond werden plannen gesmeed voor een gezamenlijke vakantie.”

In geuren en kleuren beschrijft Freddy de eerste gezamenlijke vakantie naar het Binntal (waarna nog vijf van deze zomervakanties zouden volgen). Dat begon al bij vertrek, toen Ben met zijn Dafje bij Freddy de straat kwam inrijden met op de imperiaal vier stevig vastgesjorde autowielen. Handig bij een lekke band, verzekerde Ben, en dát bleek onderweg. Het ene na de andere wiel van het Dafje moest verwisseld worden, terwijl de auto van Freddy, op dezelfde route, geen enkele lekke band kreeg. “Dat kan natuurlijk ook gelegen hebben aan het aantal kilometers die er met de ‘goede’ banden van Ben al verreden waren.”

Onderweg overnachtten Ben en zijn gezin gewoontegetrouw in jeugdherbergen, Freddy en zijn gezin hadden de Paradiso vouwcaravan bij zich. Tijdens tussenstops in Luxemburg en de Vogezen werden ook al enkele fossielen gevonden, maar het Binntal was een waar walhalla, met een grote rijkdom en diversiteit aan mineralen en kristallen. Sommige werden bij toeval gevonden, voor andere moesten halsbrekende toeren worden uitgehaald om ze te bereiken, zoals langs een touw met knopen afdalen in een rotsspleet.

Glimmende stenen

En Ben zou Ben niet zijn als hij ook daar niet mensen wist beet te nemen. Op een avond stond hij bij zijn zomerhuisje enkele glimmende stenen schoon te spoelen – ’t was net goud, zoals ze blonken in de namiddagzon – toen twee passerende vrouwen in zangerig Amsterdams vroegen of ze een paar van die

mooie blinkertjes konden kopen. Tsja, daar moest Ben eens over nadenken en hij hing een verhaal op over de zeldzaamheid en hoe hoog in de bergen hij ze gevonden had. Uiteindelijk verkocht hij enkele stenen voor een tientje per stuk. Een week later was Ben dit voorval alweer lang vergeten, toen hij bij het driftig zoeken op de storthoop van een groeve in onvervalst Amsterdams hoorde: ‘Hé Mien, mot je nou eris kijke, het leit hier vol met van die blinkende keie.’ Ben wist wat hem te doen stond: de kraag van zijn jas hoog optrekken en zich zo snel mogelijk ongezien uit de voeten maken.

Na het vrij plotselinge overlijden van zijn vrouw Rie brak voor Ben een moeilijke periode aan. Maar toen de zomervakantie in zicht kwam, kreeg hij toch weer zin om naar Zwitserland te gaan. Vol enthousiasme gingen ze met twee auto’s op stap. Ben had in zijn Dafje zoveel spullen meegenomen dat er veel te weinig ruimte was om ook nog stenen mee terug te nemen. Gelukkig kwam halverwege de vakantie Ben jr. met zijn vrouw op bezoek en zij hebben alle spullen die Ben niet echt nodig had alvast mee terug naar Nederland genomen – dat scheelde zeker de helft. Tijdens deze vakantie sliep Ben in de caravan bij Freddy en Teunie, hun twee kinderen en de hond Skippie – want ja, alleen in een huisje was ook zo wat. “Het was een beetje wurmen, maar met wat aanpassingen lukte het toch om een slaappleats voor Ben te creëren, waardoor we met zijn vijven in de Paradiso konden slapen”, schrijft Freddy. “Dat ging prima, behalve die keer toen Skippie middenin de nacht vanaf het bovenste stapelbed naar beneden sprong, pal bovenop Ben. Die begon van schrik vreselijk te schreeuwen, maar de consternatie was snel weer voorbij.”

Dafje

Met het Dafje van Ben ‘was vaak iets’. Toen tijdens een reis naar Zwitserland het kapje van het achterlicht was afgevallen, kwam Ben op het lumineuze idee om een lege chipszak om het achterlicht te plakken – daar zat ook een rood doorschijnend deel in. Die chipszak heeft daar nog jaren gezeten. Ingeval van een groter euvel klopte Ben aan bij Freddy, zoals toen het zijraampje naast de chauffeur niet meer goed sloot. De bekleding van het portier moest eraf, de draaiende onderdelen kregen een antiroest behandeling en werden, toen ze weer soepel konden bewegen, in het vet gezet. Met de hele operatie, inclusief het terug plaatsen van de bekleding, was Freddie enkele uren bezig. Bij vertrek ’s avonds was Ben dik tevreden. Halverwege de straat stak hij als groet zijn arm door het raam – nu kon dat weer. Bij grotere mankementen moest er een garagebedrijf aan te pas komen, zoals onderweg naar een Belgische groeve, toen de aandrijfriem het begaf en grote flarden rubber tegen de onderkant van de auto aansloegen. Een andere keer kreeg Freddy telefonisch een ‘noodoproep’: Ben moest ergens heen maar had geen vervoer; of Freddy hem niet even kon

brengen. Zijn Dafje was voor een reparatie aan de achterbrug bij de garage. Toen Freddy bij Ben arriveerde stond de hele gang vol gereedschap, andere spullen en dozen vol stenen. ‘Ga je verhuizen?’, vroeg Freddy. ‘Nee’, zei Ben, ‘ik heb mijn auto leeggehaald, omdat hij naar de garage moest’. Waarop Freddy tactvol liet weten dat de reparatie misschien voorkomen had kunnen worden door niet zo lang rond te rijden met al die zware spullen in de auto.

Afb. 19: Ter gelegenheid van zijn erelidmaatschap van de Werkgroep Geologie krijgt Ben Weber in januari 1990 uit handen van voorzitter Freddy van Nieulande een oorkonde uitgereikt.

Oorkonde

In 1989 ging Ben nog mee met een excursie van de werkgroep naar het Mineralogisch Museum in Delft, maar zijn gezondheid was toen al sterk achteruitgegaan. Op 6 januari 1990 kreeg hij het erelidmaatschap van de Werkgroep Geologie. Dit werd met al zijn vrienden gevierd onder het genot van ... een kopje koffie, want Ben was lid van de Blauwe Knoop. Op foto's die in de notitie zijn opgenomen, is te zien dat Freddy - destijds voorzitter van de Werkgroep Geologie - een oorkonde uitreikt aan Ben.

Niet lang daarna kreeg Ben een herseninfarct. Ondanks dat hij hier enigszins van herstelde, was zijn einde toch in zicht. Na zijn overlijden lag Ben opgebaard met een prachtig stuk bergkristal in zijn handen geklemd, afkomstig uit zijn geliefde Binntal in Zwitserland.

Barnsteenketting

Ook Tannie Rijkse was goed bevriend met Ben Weber. “We ontmoetten hem in het Binntal, toen we op zoek waren naar Zuckerdolomiet, dat goudglanzende pyriet. De ‘bergen’ op Walcheren hadden ook mijn belangstelling, ik kreeg er van Ben het boekje ‘Vliedbergen op Walcheren’ over”, vertelt Tannie. “Hij kwam altijd bij ons thuis, ik denk zeker één keer per week. Hij was vroeger poppenspeler met een buikspreekpop, daar vermaakte hij mijn kinderen mee. Het was altijd gezellig als hij er was. Wij praatten veel over de vogels en bloemen in de tuin. En over stenen en mineralen natuurlijk, dat was zijn specialiteit. Hij bracht vaak stukken hout voor me mee, die vond hij in containers bij slooppanden. Het was afgedankt hout, maar ik kon het goed gebruiken in de open haard – we hadden altijd veel plezier als hij weer met die stukken hout kwam aanzetten. Ik kwam soms ook bij hem thuis – niet vaak, want ik was druk met mijn werk en de opvoeding van de kinderen. Wat ik me vooral herinner zijn de stellages vol gesteenten, mooi belicht met allemaal lampjes. Zijn vrouw heb ik niet gekend, die was toen al overleden. Ik kreeg wel eens stenen van hem; die had hij dubbel, denk ik. Het mooiste wat ik van hem gekregen heb, was een halsketting van barnsteen. Die draag ik nog af en toe. Er zijn zoveel leuke herinneringen. ’t Was een bijzondere man.”

Rode kater

Ben had een rode kater, Mitzl. Op de begrafenis vroegen familie en vrienden zich af wat er met dit dier moest gebeuren. Tannie wilde hem wel hebben. Zij woonde toen ook al aan de Seisdam, dat was op meer dan een kilometer afstand van de woning van Ben aan de Veersesingel. “De kater is 13 keer terug gelopen”, vertelt Tannie. “Dan belden de burens van Ben met de boodschap dat Mitzl weer terug was. Na die 13 keer liep hij niet meer weg en bleef hij bij ons, hij heeft nog jaren geleefd. Ik had al een hond; beide sliepen bij elkaar in één mand.”

BOTTEN

Lex Kattenwinkel

VISSEN OP FOSSIELE BEENDEREN IN HISTORISCH PERSPECTIEF

Al in de eerste helft van de vorige eeuw werd in de Westerschelde op fossiele botten gevist. Dat blijkt uit het artikel 'Vissen naar fossiele beenderen' van Jacques Moraal in de Voluta van september 1996. Jacques was van 1987 tot 2003 conservator Fossiele botten van het Zeeuws Genootschap. Op zijn initiatief is in 1996 de KZGW-bottenvistocht op de Westerschelde ontstaan, naast de Kor en Bot-tocht op de Oosterschelde die al vanaf 1950 jaarlijks wordt gehouden. Het artikel van Jacques Moraal, die in 2009 is overleden, geeft een historisch overzicht van het vissen op fossiele botten in de Zeeuwse wateren. Onderstaande tekst is aan het artikel van Jacques ontleend.

Reuzenbot

Het moment waarop vissers voor het eerst fossiele beenderen opvisten is niet te dateren. Er moet in ieder geval gebruik zijn gemaakt van een sleepnet dat over de bodem werd voortgetrokken. In 1874 gingen Arnemuidse vissers met een opgevist 'reuzenbot' langs de huizen in Middelburg, om hun geheimzinnige bijvangst aan de bevolking te tonen, met de gedachte dat deze attractie misschien een aardige bijverdienste kon opleveren. De Middelburgse huisarts J.C. de Man bemerkte dit en vroeg de vissers of ze de opgeviste botten tegen vergoeding wilden afstaan. Aldus geschiedde.

De Man beschreef een aantal van de aangekochte beenderen in het Archief (1875-III-2, 1878-III-3 en 1880-V-1). Hiermee was de basis gelegd voor de inmiddels omvangrijke bottencollectie van het Zeeuws Genootschap.

Jaren '30

Toen mosselvissers in 1930 het mosselzaad op grotere diepte gingen opvissen, kwamen als bijvangst veel beenderen boven water. Een aantal geïnteresseerde leden van het Zeeuws Genootschap liet de vissers weten dat zij een beloning konden krijgen voor hun vondsten, op verzamelpunten in Yerseke en Breskens. De aanvoer van beenderen was in deze periode groot. Het KZGW ging samenwerken met de Rijksuniversiteit Leiden; de vondsten konden verdeeld worden en het benodigde geld kwam ruimer voorhanden.

Na de oorlog werden pogingen ondernomen de samenwerking voort te zetten, echter zonder veel resultaat. De vissers gingen hun vondsten aan andere instellingen afstaan; zo heeft bijvoorbeeld het museum te Vlissingen zich verdienstelijk gemaakt in het opbouwen van een collectie.

Naar aanleiding van de teruglopende belangstelling bij het Zeeuws Genootschap en de verwaarlozing van de collectie, vroeg een groep geïnteresseerde jonge

genootschapsleden toestemming om de zorg voor de verzameling op zich te nemen. Dit was (mede) aanleiding voor de oprichting van de Werkgroep Paleontologie op 12 januari 1966, de huidige Werkgroep Geologie. Behalve voor conservering en registratie van de botten, zette de werkgroep zich ook in voor uitbreiding van de collectie. De werkgroep ging eigen vistochten houden op de Oosterschelde. Dit leidde tot wreveld met het genootschap Kor en Bot, dat al vanaf 1950 in samenwerking met de familie Schot naar fossiele botten viste op de Oosterschelde (zie 'Zeeslag op Oosterschelde', elders in dit nummer). Daarom verlegde Werkgroep Geologie zijn werkterrein naar de Westerschelde.

Afb. 20: Kor & Bot-tocht op de Oosterschelde met de ZZ8 van familie Schot in 1975. Foto collectie Freddy van Nieulande.

Stratigrafische herkomst en locaties

Over de stratigrafische herkomst van de in de jaren '30 en eerder opgeviste beenderen was toentertijd weinig bekend. Excursies van de werkgroep naar havenwerken in de omgeving van Antwerpen leverden inzicht in de stratigrafie van het Neogeen. In de tunnelput bij Kallo werd op de oligocene Rupelklei een transgressieconglomeraat aangetroffen, afgezet aan het begin van het Mioceen en bestaande uit stenen, beenderen, fosforieten en stukken van septariëknollen.

Hetzelfde materiaal komt voor in de opgeviste verzameling van het Genootschap.

Als herkomst van de opgeviste beenderen vermeldt het oude stamboek vaak alleen 'Westerschelde' en in een enkel geval 'Put van Terneuzen'. Echter, de nalatenschap van toenmalig bottenconservator P.J. van der Feen van het Zeeuws Genootschap leverde meer gedetailleerde gegevens op. Het bevat onder meer een handgeschreven bevestiging van ontvangst: "Ontvangen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg en het Rijksmuseum voor Geologie te Leiden de somma van twintig gulden wegens vissen voor Terneuzen op 28 juli 1951. (ab Zz 8 28/7 '51 – Zegge fl. 20,- Voldaan 28 juli – B.W. Schot)".

L. Bootsgezel uit Breskens, lid van het Zeeuws Genootschap, doet in een brief van 19 juli 1939 verslag aan Van der Feen van een door hem georganiseerde tocht. "Toen Thenaert met zijn schip op 24 juni weer eens binnen lag, hebben wij (mijn broer en ik) hem weer eens geharterd voor een vispartij bij Terneuzen. Al dadelijk hadden wij succes door op te halen: linkeronderkies van mastodon, zie 'Guide tot the fossil mammals British Museum' page 67 (*Tetralophodon longirostris*). Ik acht dit hier van zooveel belang, daar van mastodon nog zoo heel weinig in Nederland gevonden is en op die plaats nog niets."

Eerste tocht in 1996

John de Vos, conservator van het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden, ontwikkelde samen met anderen een hypothese omtrent de Vroeg-Pleistocene ouderdom van de uit de Oosterschelde opgeviste beenderen. Hij wees ook op de mogelijkheid dat dergelijke beenderen in de omgeving van Terneuzen kunnen worden opgehaald. Tijdens een in 1995 gehouden samenkomst in Zierikzee werd door schipper J. Schot aangeboden een tocht te ondernemen naar de Westerschelde. Het doel zou zijn het oostelijk gebied van de Put van Terneuzen, en wel dicht onder de wal bij het kustlicht 'Margriet' van de Margarethapolder. Op 20 juli 1996 werd deze gezamenlijke tocht ondernomen, op een week na precies 45 jaar na de laatste tocht van het Zeeuws Genootschap en het Leidse gezelschap. Het artikel van Jacques Moraal bevat een enthousiast verslag van deze eerste 'bottenvistocht'. Een van de ongeveer 50 aanwezigen aan boord was walvisdeskundige Klaas Post. Hij heeft een uitgebreide vondstenlijst opgesteld, die bij het artikel is gevoegd.

Bron:

- Moraal, S., 1996. Vissen naar fossiele beenderen. - *Voluta* 2 (2): 5 - 10.

INTERNET

Jan de Quaasteniet en Lex Kattenwinkel

WERKGROEP GEOLOGIE HEEFT FACEBOOKPAGINA

Sinds kort heeft de Werkgroep Geologie een Facebookpagina en Facebookgroep. Elk lid van de werkgroep met een registratie bij Facebook kan zich aanmelden bij beheerder Jan de Quaasteniet met het verzoek om lid te worden van de groep. Er is ook een mogelijkheid iemand anders als lid voor te stellen. Op dit moment is de groep nog niet zo groot (tien leden), maar het ledenaantal zal zeker toenemen. Hoe meer leden, hoe meer mensen determinatievragen en foto's van hun vondsten kunnen plaatsen en hoe interessanter de pagina voor alle leden wordt.

Wat is Facebook?

Facebook (FB) is een van de zogeheten sociale media. Dit zijn digitale communicatiemiddelen waarmee mensen op de computer wereldwijd met elkaar communiceren. FB is te beschouwen als een verbeterde versie van digitale forums.

Nieuwkomers op Facebook moeten zich eerst registreren en een profiel aanmaken. In het profiel kunnen mensen laten zien wie ze zijn, wat ze doen, wat hun hobby's zijn en wat ze leuk vinden, maar het staat iedereen natuurlijk vrij om het profiel naar eigen wens in te vullen. Elke Facebooker heeft een eigen pagina om berichten, foto's, filmpjes en dergelijke op te plaatsen, de zogenoemde tijdlijn. Anderen kunnen dit zien, maar het is ook mogelijk de eigen pagina van andere Facebookgebruikers af te scherm. Ook bestaat de mogelijkheid iemand een persoonlijk bericht te sturen, dat dus verder niemand anders kan zien. Gebruikers kunnen anderen uitnodigen 'vrienden' te worden. Er zijn legio mogelijkheden om rechtstreeks met Facebookvrienden te communiceren en om anderen op Facebook te 'volgen'. Om te laten weten dat je een bericht van iemand anders waardeert of leuk vindt, kun je dit bericht 'liken'. Dit doe je door op een opgestoken duimpje te klikken. Sinds kort zijn er op FB ook andere zogenoemde emoticons om op een bericht te reageren.

Op Facebook zijn veel groepen met een eigen pagina. De meeste groepen bestaan uit mensen met hetzelfde interessegebied. Er zijn open groepen en besloten groepen. Bij open groepen kan iedereen meekijken, bij besloten groepen kunnen alleen de leden van die groep de berichten en foto's zien. De Werkgroep Geologie heeft een besloten groep. Binnen een groep is vaak veel kennis aanwezig, zodat de leden door het onderling uitwisselen van informatie hun kennisniveau snel en op eenvoudige wijze op een hoger peil kunnen brengen.

Een nadeel van Facebook is dat gebruikers een deel van hun privacy inleveren. Er wordt wel eens gesteld dat door Facebook ‘je hele hebben en houwen’ op internet is terug te vinden, maar zo erg is het niet. FB biedt allerlei opties en instellingen waarmee gebruikers hun privacy zoveel mogelijk kunnen waarborgen. Maar hoe dan ook zullen FB-gebruikers altijd digitale sporen achterlaten. Sommige commerciële partijen zijn hierop gespitst; zij willen zoveel mogelijk te weten komen over zoveel mogelijk mensen, om ze vervolgens gericht reclameboodschappen te kunnen aanbieden.

Sociale media zijn er niet om vertrouwelijke informatie uit te wisselen. En plaats nooit berichten die anderen kunnen kwetsen of die later tegen je gebruikt kunnen worden. Het is altijd van groot belang om je goed bewust te zijn van de berichten die je achterlaat, en wie ze kan zien.

FB is een zich snel ontwikkelend medium. In eerste instantie waren er vooral jongeren actief, maar doordat ook steeds meer ouderen FB gingen gebruiken, zijn veel jongeren naar andere sociale media overgestapt (ze vonden het, bij wijze van spreken, een ‘inbreuk op hun privacy’ als berichten *geliked* werden door hun oma).

Afb. 21: Printscren van de startpagina.

Positieve ervaringen

Dick Hoeksema is een van de leden van FB-groep van de Werkgroep Geologie. Zijn ervaringen zijn zeer positief, al zegt hij er wel bij dat de voordelen beperkt zijn omdat nog maar zo weinig mensen lid zijn van de groep. “Hoe meer werkgroepsleden zich aansluiten bij de Facebookgroep, hoe waardevoller de groep voor alle leden wordt.” Dick is ook lid van de FB-groepen van Duikteam Zeeland, de WTKG, de NMV en Stichting Anemoon. Hij gebruikt Facebook om ervaringen, informatie en foto’s uit te wisselen met zijn ongeveer 70 Facebookvrienden. “Het gaat vaak om actualiteiten, bijvoorbeeld als je iets leuks of interessants tegenkomt op internet dat je wilt delen.”

De hoeveelheid tijd die Dick dagelijks aan Facebook besteedt is beperkt. “Als iemand reageert op een bericht dat ik op mijn tijdlijn heb geplaatst, of als een van mijn Facebookvrienden een bericht op zijn tijdlijn plaatst en dat naar mij linkt, krijg ik een e-mail. Ik bekijk die mail en weet vaak direct waar het over gaat, zonder dat ik op Facebook moet kijken. Meestal *delete* ik de mail meteen, het bericht of de reactie op Facebook kan ik eventueel later wel bekijken. Het checken van mailtjes die ik krijg in verband met Facebook kost me hooguit vijf minuten per dag. Het zelf plaatsen van berichten op Facebook kan natuurlijk wel wat meer tijd kosten.”

Volgens Dick is Facebook ideaal om foto's uit te wisselen, bijvoorbeeld bij een determinatievraag of foto's van een excursie. “Je kunt in een bericht makkelijk 20 of meer foto's kwijt. Als het foto's van fossielen zijn of van een werkgroepsexkursie, kun je die natuurlijk veel beter op de FB-pagina van de werkgroep zetten dan op je eigen tijdlijn. Je eigen vrienden zijn niet allemaal in fossielen geïnteresseerd, de leden van de FB-pagina van de Werkgroep Geologie wel.” Dick benadrukt de gebruiksvriendelijkheid van Facebook. “In een bericht met 20 foto's zijn alleen de eerste drie tot vijf foto's te zien, de overige kun je eenvoudig aanklikken. Op deze manier worden mensen niet ineens overstelpt met foto's.”

Advertenties? Wegklikken!

Dick Hoeksema heeft nog nooit nadelige gevolgen van zijn activiteiten op FB gehad. “Ik krijg weleens advertenties te zien of een uitnodiging om aan spelletjes mee te doen, maar die klik ik altijd meteen weg. Facebook weet natuurlijk best veel over mij, al vind ik dat wel meevallen. In de contactgegevens heb ik alleen maar ingevuld wat ik kwijt wil.”

Tot slot wijst Dick nog op één aspect. “Een reactie op een door jou geplaatst bericht kan weleens anders zijn dan waarop je gerekend of gehoopt had. Daar moet je tegen kunnen. Je kunt ook zien hoeveel mensen, en zelfs wie jouw bericht gezien hebben. Het kan gebeuren dat iemand van wie je zeker een reactie verwacht, niet heeft gereageerd, terwijl hij het bericht wel gezien heeft. Daar moet je dan niks achter zoeken. Kortom, je moet op Facebook wel tegen een stootje kunnen.”

Lid worden?

Wil je je lidmaatschap van de Werkgroep Geologie verrijken met dat van de gelijknamige Facebookgroep? Registreer je dan op www.facebook.com, maak je profiel aan en meld je vervolgens via het ‘zoekraampje’ linksboven aan bij de Werkgroep Geologie.

Voor nadere informatie: Jan de Quaasteniet <jandequaasteniet@online.nl>

BESTUUR

- Voorzitter: Peter H. de Dreu, Ruigendijk 10, 4438 NM Driewegen,
tel: 0113-653288, e-mail: phdedreu@xs4all.nl
- Secretaris: Ruud Lie, Burg. Dusarduijnstraat 1, 4551 SV Sas van Gent,
tel: 0115-451585, e-mail: ruud.lie@kpnmail.nl
- Penningmeester: George Simons, Beneluxlaan 23, 4334 GH Middelburg,
tel: 0118-628681, e-mail: gf.simons@hetnet.nl
- Lid: Frank Mous, Nassaulaan 20, 4301 MX Zierikzee,
tel: 0111-415325, e-mail: mouszee@freeler.nl
- Lid: Herman Nijhuis, Pres. Wilsonlaan 158, 4334 GE Middelburg,
tel: 0118- 850904, e-mail: hermanwiepko@zeelandnet.nl

BIBLIOTHEEK

- Bibliothecaris: Hans Nieuwenhuize, Giessenburg 10, 4385 EM Vlissingen,
tel: 0118-470773, e-mail: jnieuw@zeelandnet.nl

WEBSITE

- Adres: www.werkgroepgeologie.nl
- Webmaster: Jan de Quaasteniet, Jacob Valckelein 1, 4416 KV Goes,
tel: 0113-211889 of 06-14970812,
e-mail: jandequaasteniet@online.nl
- Facebook: <https://www.facebook.com/groups/441213272740245/>

LIDMAATSCHAP

De kosten van het lidmaatschap bedragen € 12 per jaar; bezoekers van de lezingenavonden betalen dertien euro meer, t.w. € 25 per jaar. Dit bedrag kan gestort worden op IBAN/rekeningnummer NL71INGB0003126604 t.n.v. Penn. Werkgroep Geologie te Middelburg.

Continuering / opzegging van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 november, door respectievelijk overmaking van de contributie / afmelding bij het secretariaat.

ATTENTIE!

De werkgroep kan geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele ongevallen, vermissingen e.d. tijdens de door haar georganiseerde activiteiten.

PRODUCTIE

Redactie: Lex Kattenwinkel; tekstcontrole: Harry Raad; digitale eindversie: Frans Frenken; kopiëren + verzending: Riaan Rijken

KOPIJ / REDACTIE

Het zenden van kopij kan te allen tijde plaatsvinden naar de redactie, p/a Ramusstraat 14, 4461 CK Goes, e-mail: lexkat8@zeelandnet.nl

Richtdata zijn 1 januari en 1 augustus. Informatie tel: 0113-216104.

DRIJKWERK

WERKGROEP GEOLOGIE

p.o. Kon. Zeeuwsch Genootsch. der Wetensch.
Kousteensedijk 7, 4331 JE Middelburg